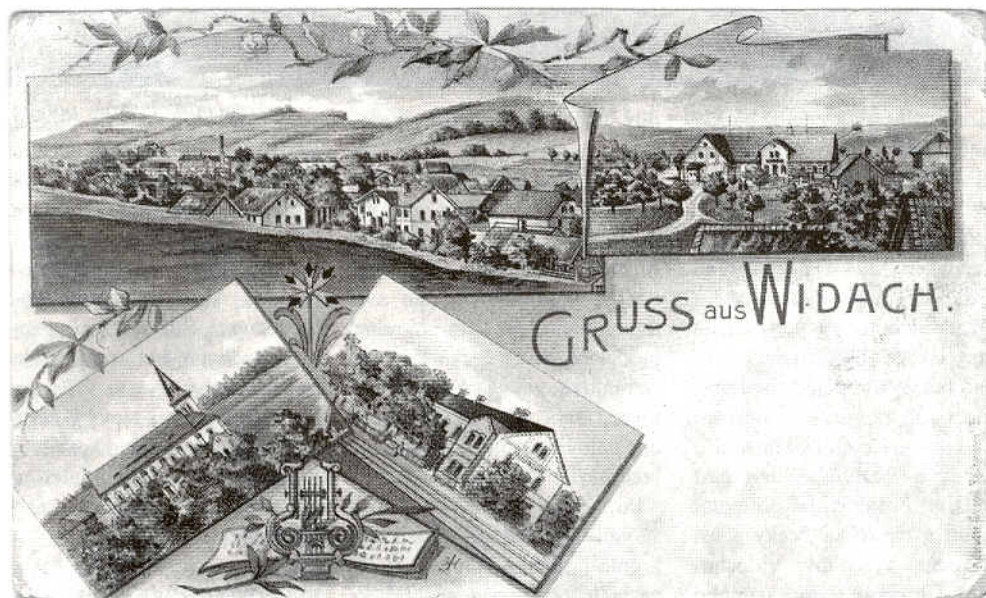

Muzejní noviny

Číslo 20 (2001/2)

Okresní muzeum a galerie v Jičíně

cena 10,- Kč

Přečtěte si:

Obce Vidochov a Stupná

• Příroda - Archeologie

• Jak se žilo ve Stupné

• První výstavní trh Českého ráje v Jičíně roku 1933

• Antonín Štrauch

• Vzpomínky na Panochu

• K publikaci Jičín a okolí na dobových pohlednicích

• Ohlédnutí za výstavami OMaG Jičín

VIDOCHOV a STUPNÁ

Vsí Vidochov a Stupná jsou na severovýchodní hranici jičínského okresu. Do roku 1945 byly součástí jazykového ostrova 5 německých vsí - od jihovýchodu k severozápadu to byly Borovnička, Borovnice, Stupná, Vidochov a Nedaříž. Kromě Borovničky /o. Vrchlabí/ patřily k okresu Nová Paka. Všechny okolní vsi byly české.

To, že všechny jejich názvy jsou českého původu, nasvědčuje tomu, že tyto obce jsou českého založení. Jméno Stupné, rozkládající se podle potoka Zlatnice, potvrzuje, že i těžbu zlata a stříbra založili zde čeští horníci. Přídavné jméno Stupná je odvozeno od stoupy poháněné vodou, která drtila vytěžené balvany obsahující kousky zlata.

Původní jméno Vidochova - Viděchov - znamenalo Viděchův dvůr. Pod vlivem nedalekých Vidonic se jméno změnilo

Pohlednice Vidochova a Stupné ze sbírky Ing. Karla Čermáka

na Videchov a v 16. století na Vidochov. Ves Vidochovec (malý Vidochov) stávala v místech

horního Vidochova a časem s ním splynula. Německá lidová etymologie spojila jméno s ně-

meckým slovem Dach /střecha/ a utvořila německý název Wido-dach.

Nejstarší zprávy

Nejstarší zpráva o Stupné je z roku 1260, kdy zde sídlil Sulislav ze Stupné, který je uveden jako svědek na listině v Úpě - dnes Horní Staré Město, část Trutnova.

Další zpráva o Stupné je z r. 1382 a o Vidochově z r. 1386. Obě uvádějí, že tyto vsi patřily ke zboží hradu Pecka, jehož prvním známým držitelem byl Budivoj z Pecky z rodu pánů ze Železnice, doložený k r. 1322. Z jeho nástupců jsou známi v roce 1365 bratři Hereš, Mutina a Jan z Pecky. Stupná 1382 a Vidochoh 1386 patřily i s některými dalšími vesnicemi Janovi z Pecky.

Od r. 1417 vystupoval jako držitel peckovského zboží s hradem Jarek ze Železnice, který se psal z Pecky. Při vypuknutí husitské revoluce se připojil ke katolické menšině a na svém panství udržoval přijímání podjednou. Proto sirotci v srpnu 1432 oblehli hrad Pecku. Jarek ji hájil až do února 1433, kdy s nimi uzavřel příměří. Majetek mu zůstal, ale musel se přidat k sirotčímu bratrstvu a na svém panství dovolit svobodné šíření vyznání podobojí.

Další osudy panství

Páni ze Železnice udrželi Pecku až do r. 1463, kdy ji zdědila Jarkova vnučka Kateřina a její manžel Protiva z Rožmitálu. Pak se vystřídala řada majitelů. Z roku 1532 je znám přesný

Vidochoh - celkový pohled

rozsahe panství, k němuž patřily hrad, dvůr a městečko Pecka a 19 vsí. V roce 1543 koupil panství Jindřich Škopek z Bílých Otradovic. Jeho vnuci Karel a Adam se r. 1594 o panství i hrad rozdělili. Karel držel severní a západní stranu hradu a po jeho smrti v roce 1603 se jeho vdova Barbora ze Stropčic znovu provdala a to za výraznou postavu té doby - Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdrůžic. Její část panství obsahovala polovinu hradu a městečka Pecky a vsi Stupnou, Vidochoh, Vidochovec, Uhliře, Štikov, jednoho osedlého v Nedaříži, cihelnu, vápenici, lomy vápenného a mlýnského kamene a zlaté hory.

Její švagr Adam Škopek držel východní a jižní část hradu a druhou část panství až do roku 1612, kdy ji od něho vykoupila další/třetí/Harantova manželka Anna Salomena. Tak byly oba

díly hradu i panství opět spojeny.

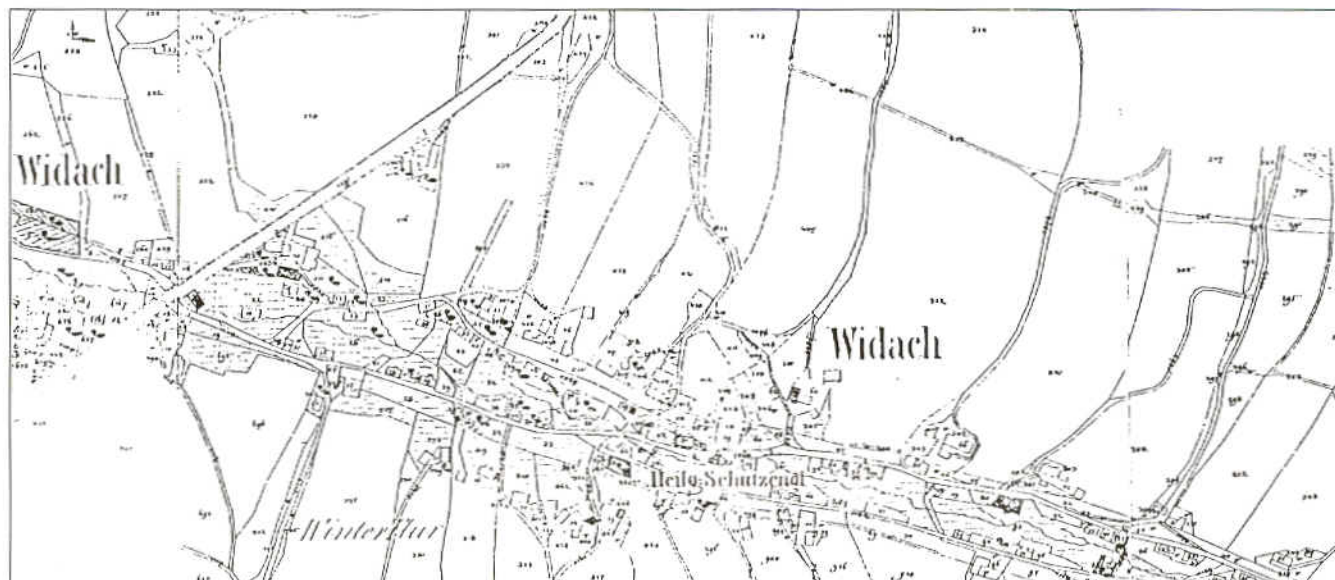
Po bitvě na Bílé hoře byl roku 1621 Kryštof Harant zatčen, popraven a odsouzen propadnutí poloviny hradu a panství Pecky, kterou zdědil po své druhé manželce. Tuto polovinu prodala r. 1622 česká komora Harantově vdově Anně Salomeně, která roku 1624 musela obě poloviny panství prodat Albrechtovi z Valdštejna.

Po svém příchodu do Jičína se Valdštejn rozhodl založit zde kromě jezuitské koleje a gymnasia též kartuziánský klášter, v jehož kostele chtěl být pochován. První kartuziáni sem přišli v listopadu 1621 a byli ubytováni ve tvrzi v Radimi. Teprve 8. prosince 1627 Valdštejn podepsal bohatou nadační listinu, v níž kartuziánům daroval dvě panství: panství Radim, které vytvořil tím, že k Radimi připo-

jil 12 vsí, a panství Pecku s hradem a městečkem Peckou a jedenácti vesnicemi. Byly to: Lhota /u Pecky/, Staňkov, Vidoničky /dnes Vidonice/, Borovnice, Vidochoh, Vidochovec, Stupná, Štikov, Bělá/u Pecky/, Radkyně a Čermín. Dále jim dal 4 dvory, a to v Pece, Nedaříž, Čermín a Nový Dvůr a také podací právo nad kostely v Radimi, Pece, Vidonicích a nad filiálním kostelíčkem nad vsí Stupnou.

Dolování zlata a stříbra

Značný význam pro dějiny vsí Vidochova a Stupné má dolování zlata a stříbra. O jeho počátcích nemáme písemné zprávy. Stará barokní legenda uváděla, že dřevěná zázračná socha Panny Marie, dnes uložená v klášterním kostele v Nové

Vidochoh na mapě stabilního katastru z roku 1842. Originál uložen v Ústřed. archivu zeměměřičství a katastru Zeměměřičského úřadu, Praha

Pace, byla nalezena r. 1109 v stříbrných dolech ve Stupné. Podle slohového určení vznikla tato socha v době kolem r. 1500.

I když u Stupné jsou patrné stopy po dolování - jámy a haldy - zprávy pro nejstarší dobu chybí. Jilemnický rodák František Pošepný, profesor baňské akademie v Příbrami v letech 1880 - 1886, zpracoval písemnosti pražské mincovny z let 1530 - 1857 se záznamy o výměně zlata a stříbra z dolů u Stupné.

První záznamy ze Stupné jsou z let 1562 a 1563, kdy zlato měnil Wolf Hebenstreit, který měnil též zlato z Vrehlabí. Roku 1593 vyměnil zlatý valoun ze Stupné jistý Hans Kapoun. Byl to snad člen rodiny Kapounů ze Svojkova, asi Jan starší (1527-1595).

Podle konfiskačního ocenění peckovského panství po smrti Kryštofa Haranta patřila k jeho dílu panství také třetina "hor zlatých". Jejich výnos činil jen 13 kop grošů českých. Lom mlýnského kamene vynášel 50 kop gr. českých.

Roku 1623 dal místodržící Karel z Lichtensteinu 100 kop grošů bílých z mincovních důchodů pražskému měšťanu a obchodníkovi s drahokamy Bartelmusovi Perffertovi, aby za pomoci horníků prozkoumal zlaté doly ve Stupné.

I Valdštejn měl zájem o možnosti dolování, jak svědčí dvě dobrozdání z r. 1633. Jedno napsal Valdštejnovi Esaias Eckhard a uvádí v něm, že u Stupné stojí 4 stoupy /vier Puchwerke/: dvě po osmi, dvě po čtyřech kladivech. Na povrchu se skoro ve veškerém kameni nalézá zlato. I v druhém vyjádření A. z Eichenfelsu, Šebastiana Steinmüllera a Junga z Jungenfelsu se píše o dostatku rudy. Roku 1647 předložil Mathias /Matěj/ Zápotocký výkaz výloh 9 kop grošů na rýžování a vypírání zlata ve Stupné. Šlo o plat jednoho lezece a jeho pomocníka za dva a půl týdne.

I když vyjádření odborníků byla nadějná, Valdštejn o doly neměl zájem a panství věnoval kartuziánům. Když po jeho smrti jim r. 1635 potvrdil právo na statky Ferdinand II., vymínil sobě a svým nástupcům podíl

na dolovacím právu.

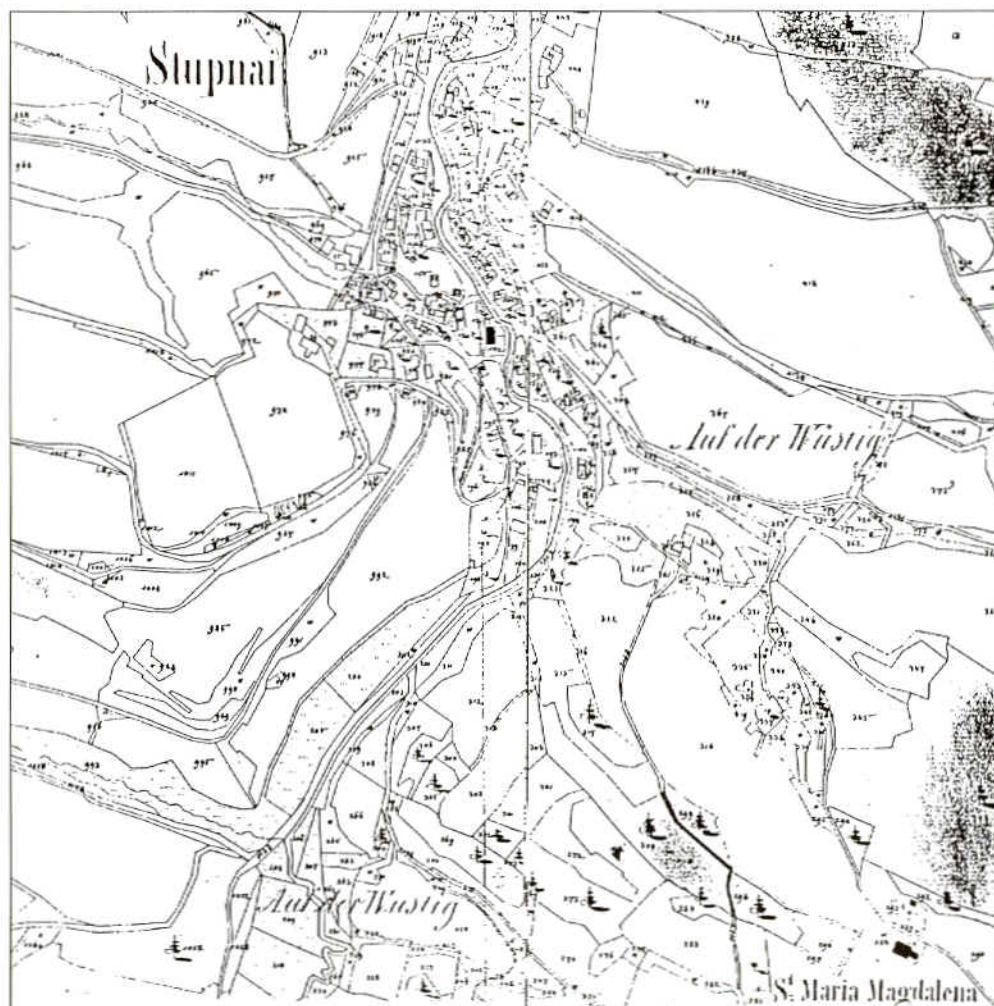
V době třicetileté války dolování ustalo a zlato bylo hledáno jen ve starých haldách. Nacházely se tu i granáty, které se v okolí brousily.

Na Pecce byl však i nadále horní úřad. Zachovaly se instrukce pro peckovského horního mistra Josefa Haláčka. Měl vésti dvojí knihy, do prvních bylo zapisováno zřízení šachet dolů Marie Matky Boží a jejich nájem, do druhých měl být zapisován výnos a výtěžek. Doly byly rozděleny na 128 kutíšť či okruhů, z nichž r. 1764 založe-

Dobrou představu o poměrech nám dává soupis zemědělských usedlostí z r. 1654 zvaný berní rula. Úvodní věta u Vidochova i Stupné uvádí, že jsou to vsi a mají "neúrodnou role".

Ve Vidochově bylo 13 sedláků: Jan Drachsler (27,1 str., 1 strych = 0,3 ha), Hans Dasler (25,1 str.), Vencel Link (24,2 str.), Jiřík Šoler (23,3 str.), Jiřík Urban (21,1 str.), Kryštof Salman (21 str.), Bartl Mach (20,2 str.), Jiřík Ripl (18,2 str.), Mikuláš Václav (15,1 str.), Jan Krátkej (13,2 str.), Jiřík Souček (13,1 str.), Jan Souček (12,1 str.),

Chalupníků bylo 7: Jan Soukup (7,2 str.), Vencel Soukup (7 str.), Vencel Stuchlík (6,2 str.), Václav Michel (4,2 str.), Jan Stoklas (4,2 str.), Michel Salman (4,2 str.) a Mote Šwartzler (1,2 str.), osmý Matyáš Krátkej (1 str.) byl nově osazen 1652. Chalupníci měli celkem 37 strychů polí (11,1 ha), z toho oseli na zimu 12 strychů (3,6 ha) a na jaro 10 strychů (3 ha), měli pouze 4 potahy, 13 krav a též 13 jalovic. Zahradníků ve Vidochově bylo 11: Merten Seipl, Jiří Vach, Michal Kloss, Mikuláš Dasler, Václav Kayser,

ný okruh měl pronajatý Jan Mikuláš Schuster ze Stupné.

Po třicetileté válce

Vsi panství Pecka v době třicetileté války utrpěly značné škody. Protože některé usedlosti byly pusté, kartuziánští převorové usazovali tu nové osadníky Němce. Zbytek českého obyvatelstva ve Vidochově, Stupné a několika dalších vsích s nimi splynul, v ostatních obcích se udrželi Češi.

Stupná na mapě stabilního katastru z roku 1842. Orig. uložen v Ústřed. archivu zeměměřičství a katastru Zeměměřičského úřadu, Praha

Jakob Urban (11,1 str.) a čtrnáctý sedlák Kryštof Hilfer (11,1 str.) byl nově osazen 1653. Celkem měli 258,3 strychů (77,49 ha) polí, z toho oseli na zimu 74,2 strychů (22,26 ha) a na jaro 43,2 strychů (12,96 ha), zbytek ležel ladem. Dva selské grunty - Khunovský (18 ha) a Urbanovský (17 ha) - byly rozbořené a pusté. Sedláci měli 20 potahů (koní), 53 krav a 46 jalovic, ovce a svině neměli.

Jakob Mencil, Mikuláš Weiss, Jiřík Mühl, Martin Šobr, Jiřík Havel a Petr Gross. Zahradníci neměli pole ani potahy, měli 13 krav a 7 jalovic.

Ve Stupné bylo 9 sedláků: Mates Veska (32 str.), Jan Veska (24 str.), Melichar Hremoldt (24 str.), Vondřej Stránský (22 str.), Jakub Hoffman (21 str.), Jiřík Khun (16 str.), Jiřík Druhý (12 str.), Martin Fabian (12 str.) a Jiřík Khol (12 str.). Měli cel-

kem 175 strychů (52,5 ha) polí, z toho oseli na zimu 55 strychů (16,5 ha) a na jaro 45 strychů (13,5 ha), chovali 19 potahů, 39 krav, 29 jalovic, oba Veskové a Vondřej Stránský chovali 37 ovcí, svině ve Stupné nevykazují. Jeden selský grunt Jozefovský (15 str.) byl rozbořený a pustý.

Chalupníků bylo též devět: Petr Stránský (8 str.), Kryštof Hobert (6 str.), Jiřík Miller (6 str.), tkadlec, Jan Endt (6 str.), švec, Jiřík Endt (6 str.), švec, Pavel Endt (6 str.), Michal Martinů (6 str.), Zuzana Spici-

ní jména německá: Christof (Kryštof) a Mates a 5, která jsou česky i německy stejná: Adam (2x), David a Martin (2x), tak z 27 hlav rodin mohlo být 7 Němců. To by potvrzovalo zprávy, že kartuziáni se snažili nahradit obyvatelstvo, které odešlo z válečných nebo náboženských důvodů, německými kolonisty.

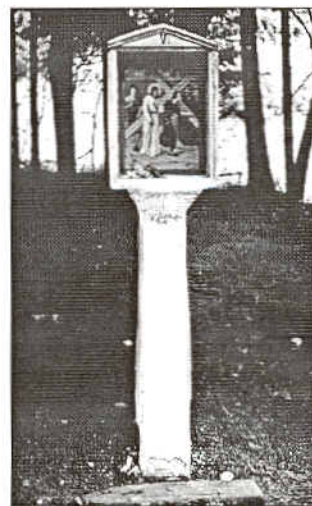
Ve Stupné je mezi chalupníky a zahradníky 7 řemeslníků, podobně tomu bylo asi i ve Vidochově, ale nejsou v soupise uvedeni. Pokud porovnáme jména z berní ruly se jmény obyva-

Ve Stupné bylo celkem 32 hospodářů, z nich 5 sedláků mělo 30 - 60 str. polí, 12 hospodářů mělo 15 - 30 str., 6 chalupníků mělo 5 - 15 str., 9 domkářů mělo 1 - 5 str., méně neměl žádný domkář a 22 domů bylo bez polí. Celkem bylo ve Stupné 54 domů. Poddaní užívali 537,2 str. (161,16 ha) polí, žádná lada, 134,3 str. (40,29 ha) pastvin a louky, z kterých se svezlo 50 dvouspřežných vozů sena. Lesy poddaní neměli. Ve Stupné byli 4 punčocháři, zámečník, pekař a mlynář na dědičně zakoupeném mlýně o jednom kole na nestálé vodě, u druhého mlynáře není mlýn poznamenán. Ostatní obyvatelé včetně řemeslníků se živili též předením.

Roku 1775 vystavěl ve stupenské Zlatnici peckovský felčar Josef Vonka lázně a hospodu. Stupenská studánka byla štolní voda, kterou lidé považovali za zázračnou léčivou vodu. Leč obchody nešly, proto Vonka vše prodal a podnik zanikl.

Náboženské poměry

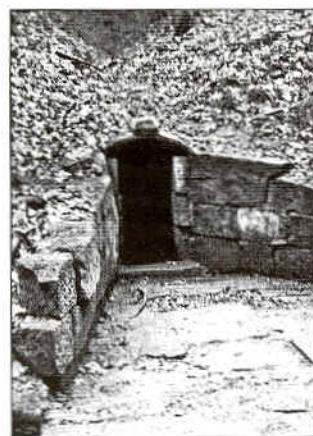
Církevně byl Vidochov rozdělen mezi dvě fary. Dolní větší část patřila do Dolní Kalné a zemřelí se pochovávali na hřbitově v Čisté.

Zastavení Křížové cesty

Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

Horní část (čp. 3 - 19), kde býval Vidochovec, spravovala fara v Nové Pace. V roce 1726 zde byla postavena kaple sv. Andělů Strážných, která byla v 1. polovině 19. století různými přístavbami rozšířena. Mše se tu ale konaly zřídka a do far-

Zázračná studánka

Foto: odd. kultury OkÚ Jičín

ních kostelů bylo daleko, proto obec usilovala o vlastního duchovního správce. Teprve roku 1852 bylo povoleno zřízení lokálie, pro její stavbu a hřbitov ještě téhož roku byly zakoupeny pozemky. Lokálie byla postavena naproti škole a od ledna 1854 se stal Johann Padauer prvním lokalistou. V květnu 1872 zde byla zřízena fara a v letech 1877 - 1879 byl postaven nový novoromantický kostel.

Přifařeny sem byly obce Vidochov, Nedařiz a Horka, vikariátem patřila fara do Vrchlabí.

Stupná byla přifařena do Pecky. Na jihovýchodě nad obcí stojí filiální kostel sv. Maří Magdaleny s menším hřbitůvkem. Původní hřbitov byl na jižní a západní straně kostela a pochovávali se tam lidé ze Stupné, Borovnice, Bělé a Radkyně, později byl umístěn na severní straně a pochovávali se sem pouze obyvatelé ze Stupné.

Kostelík byl původně dřevěný a je uveden již roku 1627 ve Valdštejnově nadačním listině. Za převora Víta Korejse v letech 1717-1719 postavil v jeho místě na náklady valdických kartuziánů stavitel V. Heldt barokní zděný kostel. V roce 1767 byly do kostela pořízeny varhany.

V literatuře se traduje, že ve Stupné snad byla v letech 1384, 1412 a 1417 fara, plebáni (faraři) prý střídavě bydleli ve Stupné nebo v Pece. Zprávu uvedl roku 1790 Jaroslav Schaller ve své Topografii Čech.

Udržoval se zvyk, že o nedělích a svátcích byla v Pece druhá mše od 9 hod. sloužena německy s německým kázáním, pokud nebyla sloužena mše ve Stupné.

Dobová pohlednice

nová (5 str.) a Adam Dresler (5 str.), řezník. Celkem měli chalupníci 54 strychů (16,2 ha), z toho oseli na zimu 16,2 strychů (4,86 ha) a na jaro 10,2 strychů (3,06 ha), potahy neměli a chovali 20 krav a 15 jalovic. Dvě chalupy byly rozbořené a pusté: Drbinovská (12 str.) a Špringerovská (10 str.).

Též zahradníků bylo 9: Christof Endt, tesař, David Špringer, Martin Khol, švec, Václav Khol, Mikuláš Veska, Jiřík Puška, Dobíáš Marks, kovář, Kašpar Hampl a Adam Dresler. Neměli pole ani potahy, pouze chovali 14 krav a 5 jalovic.

V zápise vsi Vidochov je uvedeno celkem 32 jmen sedláků, chalupníků a zahradníků. U křestních jmen se užívají tvary české i německé: Jan-Hans, Jakub-Jakob, Václav-Vencl. Pokud bychom předpokládali, že tvar křestního jména odpovídá národnosti, bylo z 32 uvedených osob 10 Němců: Hans, Bartl (Bartoloměj), Jakob (2x), Merten, Michel, Mote a Vencl (3x). Ve Stupné je uvedeno 27 osob, z toho mají 2 křest-

tel z roku 1945, zjistíme, že řada rodů se zde udržela. Byla to jména: Endt, Dresler (Dressler), Khun, Kloss (Glos), Krátký, Link, Marks (Marx), Michel, Mühl, Salman (Sollmann), Stoklas, Stránský, Stuchlík, Urban, Veska a Weiss.

Po stu letech

Podle Tereziánského katastru bylo v roce 1756 ve Vidochově 35 hospodářů, z nich 10 sedláků mělo 30-60 strychů (9-18 ha) polí, 11 hospodářů mělo 15-30 str. (4,5-9 ha), 5 chalupníků mělo 5-15 str. (1,5-4,5 ha), 3 domkáři měli 1-5 str. (0,3-1,5 ha), 6 domkářů mělo méně než 1 strych a 29 domů bylo bez polí. Měl tedy Vidochov 64 domů. Celkem užívali poddaní 762 str. (228,6 ha) polí, 163,3 str. (48,99 ha) lad, 67,1 str. (20,13 ha) pastvin a louky, z kterých se svezlo 49 dvouspřežných vozů sena. Poddaní neměli žádné lesy. Ve Vidochově byli 4 ševci, 4 tkalci, krejčí, jirchář, kovář a tesař. Ostatní včetně řemeslníků, vyjma tkalců se živili též předením.

V lese zvaném V cechu nebo Zlatnice poblíž bývalých zlatých dolů byla postavena u zázračné studánky jednoduchá dřevěná mariánská kaplička bez mešní licence, kam dříve putovala četná procesí, některá až z Moravy. Později byla Zlatnice cílem letních vycházek.

Zrušení kartouzského kláštera

V rámci omezení počtu klášterů císař Josef II. svým dekretem z 29. ledna 1782 zrušil kartouzský klášter ve Valdicích. Pozemkový majetek kláštera připadl náboženskému fondu, který měl sloužit výstavbě farní správy, např. zřízení lokálie ve Vidochově, k čemuž došlo až r. 1854. Za hospodaření náboženského fondu byly na jeho panstvích zrušeny všechny vrchnostenské dvory, což vedlo k tomu, že velkostatek již nepotřeboval robotu a nahradil ji ročním platem. Byl zrušen dvůr v Pecce. Nedařížský dvůr, který postavili ve 30ti leté válce kartuziáni na místě zničené vsi, byl rozdělen a dědičně rozprodán osadníkům z Vidochova a nově povolaným kolonistům. Tak vzniklo roku 1784 14 familiantských hospodářství a opět ves Nedaříž. Byla zde kaple sv. Václava, v níž se jednou za rok sloužila mše, prý v době rybolovu.

Podle Schallerovy Topografie měl r. 1790 Vidochoh 51 domů, Stupná 69 domů a Nedaříž měla mít též 51 domů, což byl zřejmě omyl, neboť ještě r. 1834 měla pouze 20 domů.

Panství Radim - Pecka koupil r. 1824 Ferdinand kníže Trautmannsdorf ke svému panství Kumburk. Tato 2 panství měla nějakou dobu oddělenou správu, ale časem splýnula v 1 celek řízený z jičínského zámku.

Podle popisu Čech J. G. Sommera měl v r. 1834 Vidochoh, ležící na slezské silnici, 90 domů a 588 obyvatel, byla zde kaple, škola a 2 hostince. Stupná měla 90 domů a 531 obyvatel, byly zde 3 mlýny, hostince, myslivna a obydlí lesního adjunkta. Zlatnice je zde omylem uváděna jako potok Javorka. Nedaříž měla 20 domů, 128 obyvatel a byla přifařena do Kalné.

Školy

Vidochoh byl pravděpodobně přiškolen původně k Čisté, neboť tamní učitel dostával z Vidochova 1 zl. 52 kr. Ve skutečnosti děti do Čisté nechodily a občané je učili podle svých možností sami.

Již roku 1795 byla guberniálním výnosem povolena škola ve Vidochově. Učitelův plat činil 60 zl. 25 kr. ročně. Kromě Vidochova chodily sem děti z Nedaříže a horní Stupné. Roku 1808 byla postavena škola náboženským fondem, jako majitelem panství. Do té doby se učilo v soukromém domě. Občané museli při stavbě pomoci ruční prací a potahy.

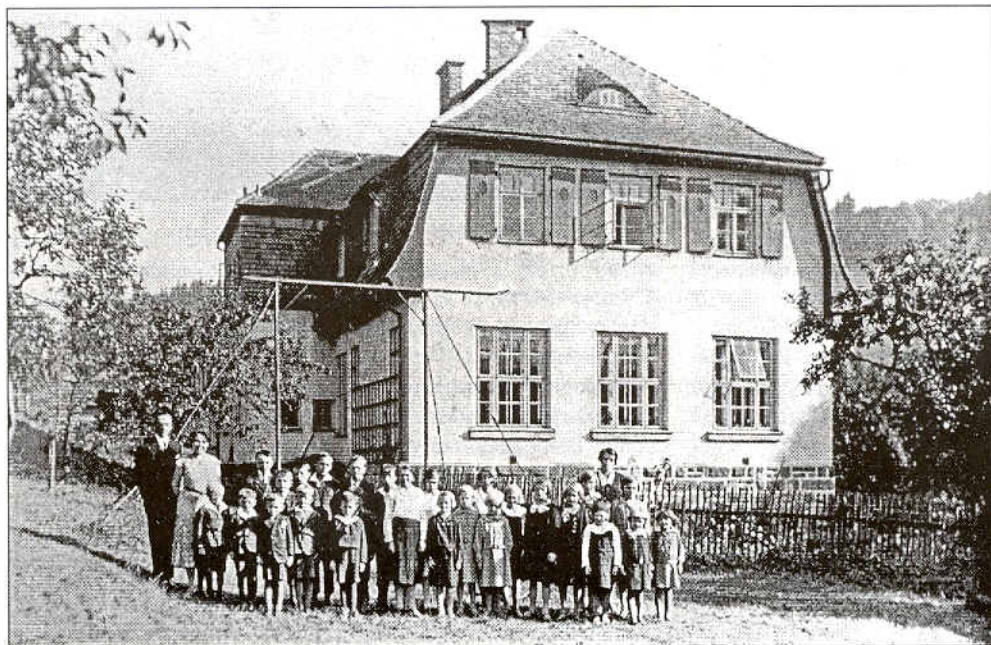
Roku 1834 měla škola ve Vidochově 115 žáků a v roce 1857 měla 108 žáků. Vzhledem k tomu byla roku 1875 povolena 2. třída. Nemohla být otevře-

Škola ve Vidochově. Výřez z pohlednice

Stupná byla přiškolená k českoněmecké dvoutřídní farní škole v Pecce kromě horní části obce (č. 12-48), která byla přiškolená k německé jednotřídní filiální škole ve Vidochově. Protože v zimních měsících byla pro žáky docházka do obou

školní rada povolila zřízení druhé třídy, což žádalo rozšíření školní budovy. Stará škola byla postavena z kamene a nepálených cihel na vlhkém místě. V roce 1907 byl přestavěn byt učitele a nově zařízena třída. Od r. 1909 se jednalo o stavbu

Škola ve Stupné

na, neboť jediná třída ve staré škole byla malá. Proto se pomyslelo na přístavbu prvního poschodí, což se neuskutečnilo, protože nebyla povolena zemská subvence.

Roku 1882 byla zřízena expozitura v Nedaříži a vidochovská škola změněna na trojtřídku. Třetí učitel učil v Nedaříži. Po dvou letech bylo přikročeno ke stavbě školy se dvěma třídami. Byla dokončena r. 1886. Od roku 1905 byla v Nedaříži samostatná škola. Když byla r. 1923 zrušena, byly děti z této osady opět přiškoleny do Vidochova.

škol velmi obtížná, učil zde soukromě krejčí Václav Ullrich v domě č. 46 za 3 kr. týdně za žáka. Později přišel na trvalou dovolenou dobře vyškolený voják Josef Ullrich a učil jako soukromý učitel v domě č. 51. V zimních měsících chodil do Stupné český podučitel Josef Budárek z Pecky a učil 4 hodiny denně.

V roce 1841 byla postavena první jednotřídní škola a vyučování bylo rozděleno polodenně. V roce 1857 měla škola 90 žáků, jejich počet stoupal, 1889 jich bylo 132 a v r. 1893 ještě 122. Proto v roce 1893 zemská

nové školy na novém pozemku. V roce 1912 byla otevřena nová školní budova, postavená za přispění německého spolku Schulverein, která měla dvě třídy a dva byty pro učitele.

V roce 1919 byla ve Stupné založena česká státní menšinová škola pro děti ze Stupné a Vidochova. Její původní umístění v domku novopackého odboru Národní jednoty severočeské nevyhovovalo. Když počátkem školního roku 1920-21 poklesl počet žáků místní německé školy na 69, zredukovala ji zemská školní rada na jednotřídku a do uvolněné třídy mě-

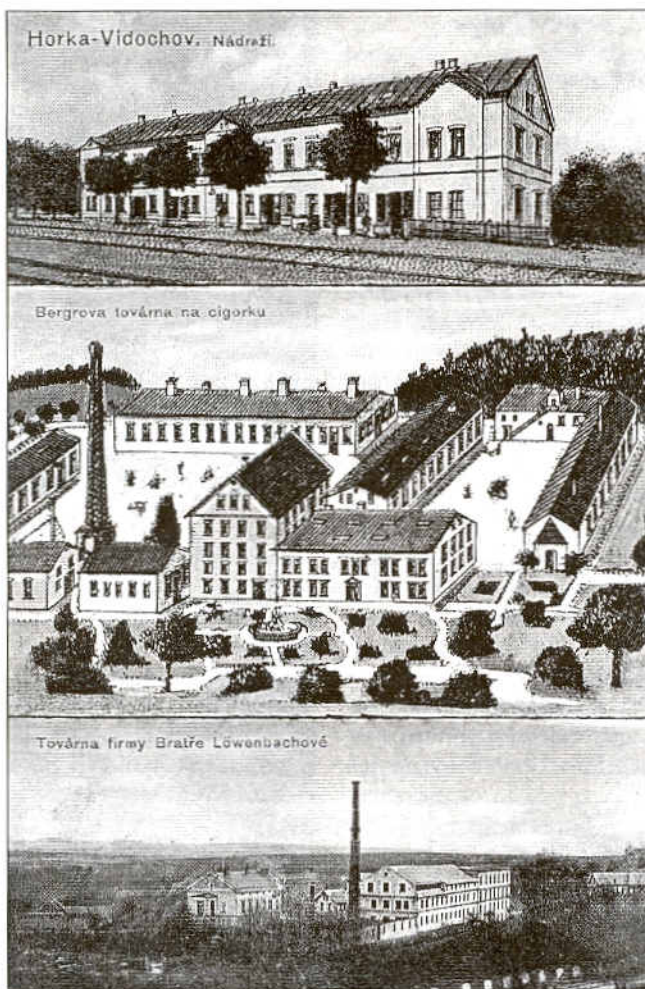
la být dána česká škola. Stalo se tak až za rok. Teprve v říjnu 1921 za přítomnosti přednosti okresní správy politické v Nové Pace a za četnické asistence byla třída zabrána. Česká třída i byt správce české školy byly v 1. poschodí. I když počet žáků klesal, česká škola se zde udržela do konce první republiky.

Po zániku feudalismu

V roce 1848 měl Vidochoh 92 domů a 621 obyvatel, Stupná 90 domů, 579 obyv. a Nedařiz 20 domů a 139 obyvatel. V roce 1850 po zrušení feudální správy se stal Vidochoh samostatnou obcí, měl 596 obyvatel a byla k němu připojena osada Nedařiz, která od r. 1907 byla samostatnou obcí. Stupná byla též samostatnou obcí a měla 631 obyvatel. Obě obce byly začleněny do politického okresu Hořice a soudního okresu Nová Paka v Jičínském kraji. V Nové Pace byl v letech 1855-68 samostatný smíšený okresní úřad, který byl r. 1868 zrušen a soudní okres novopacký byl připojen pod okresní úřad v Jičíně. V roce 1903 byl zřízen okresní úřad v Nové Pace.

Počet obyvatel ve Vidochově r. 1869 dosáhl 818 a od té doby klesal. R. 1890 měl 787 obyv., z toho 658 Němců a 129 Čechů, r. 1910 měl 737 obyv., z toho 653 Němců a 84 Čechy, v roce 1930 měl 554 obyvatel a 1939 měl 577.

Stupná v r. 1869 měla 631 obyv., v r. 1890 měla 608 obyv., z toho 555 Němců a 53 Čechy, v r. 1900 měla 554 obyv., z toho 496 Němců a 58 Čechů, v roce 1910 měla 525 obyv., z toho 476 Němců a 49 Čechů, v roce 1930 měla 478 obyvatel. Při

Kolorovaná pohlednice Vidochova ze sbírky muzea ve Vrchlabí

sčítání v roce 1939 zde bylo 437 obyvatel, z nich se 426 přihlásilo jako Němci a 11 jako Češi.

V roce 1910 bylo ve Vidochově 10 Židů, ve Stupné žádný. Počet domů se v obou obcích pohyboval kolem sta.

Lidé se ve Vidochově kromě zemědělstvím živili domácím tkalcovstvím. V polovině 19. stol. byla ve Vidochově postavena mechanická tkalcovna, kterou r. 1868 koupil Leopold Löwenbach. V roce 1886 zde byla dělnická stávka. Roku

1901 byla továrna značně rozšířena a měla 300 tkalcovských stavů a pracovalo zde 210 dělníků.

V roce 1858 byl na trati Pardubice - Liberec stavěn úsek z Josefova na Starou Paku. Dnešní nádraží Horka u Staré Paky bylo postaveno na pozemcích obce Vidochoh. Horka se v té době jmenovala též Falgov a byla osadou obce Čistá. J.G. Sommer 1835 napsal, že Ignác Falge, majitel napsal, že Čistá nově založil na návrší Horka ves Falgendorf, která měla 12 domů

a 79 obyvatel. Od r. 1872 se obec i nádraží jmenovalo Horka a německy Falgendorf.

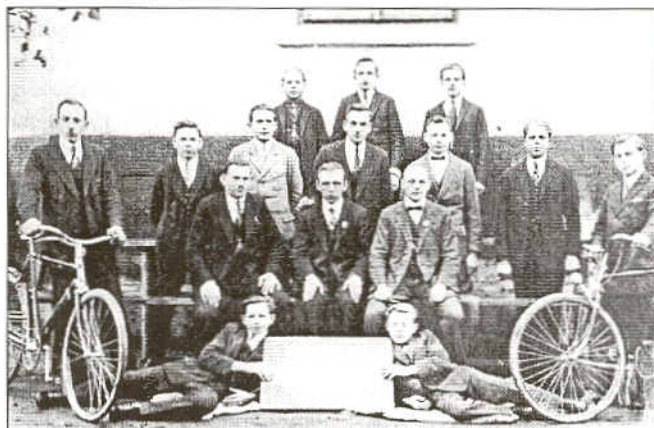
Nedaleko nádraží byla továrna na cigorku Josefa Bergera, která zaměstnávala 40-50 dělníků. Ve Vidochově bývala pila, která v této době byla změněna na parní mlýn.

V roce 1903 bylo ve Vidochově 5 hostinských, 4 kramářů, z nichž 2 měli též hospodu, 2 pekaři, 2 řezníci, zahradník a kovář.

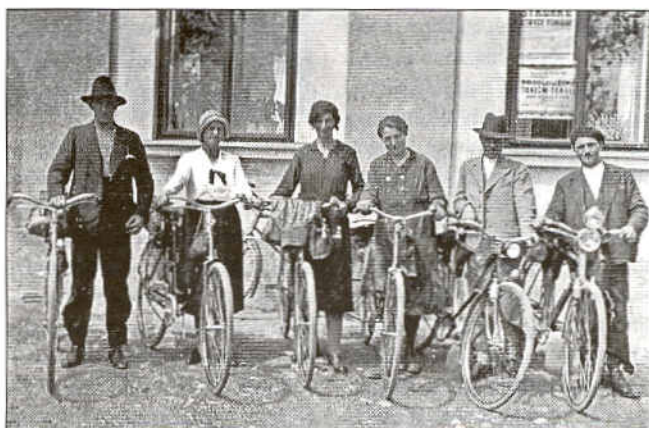
Spolkový život ve Vidochově byl dosti bohatý. V roce 1882 byla zde založena místní skupina školního spolku (Schulverein) s lidovou knihovnou, 1886 německý mužský pěvecký spolek "Liederkrantz", k němuž od r. 1907 bylo připojeno dámské oddělení a ochotníci, 1888 německý Sbor dobrovolných hasičů, 1904 Hospodářský spolek, 1905 Záloženský spolek, 1908 tělovýchovný spolek (Turnverein), 1910 ženská a dívčí skupina školního spolku (Schulverein) a 1913 místní skupina Svazu Němců v Čechách. V roce 1926 zde vznikl německý Dělnický cyklistický spolek.

Stupná je ves ležící v asi 2 km dlouhém údolí. Obyvatelstvo se z části živilo polním hospodářstvím, které stačilo jen u větších usedlostí, na příkrých stránkách byla práce velmi namáhavá. Do konce 19. stol. tu bylo asi 200 tkalců bavlněného zboží, kteří dodávali své výrobky faktorům do Dvora Králové, Pečky, Čisté a Hostinného, pak většinou pracovali v textilních továrnách ve Vidochově, Borovnici, Pecce a Mostku. Na práci do okolí chodila odtud řada zedníků a tesařů.

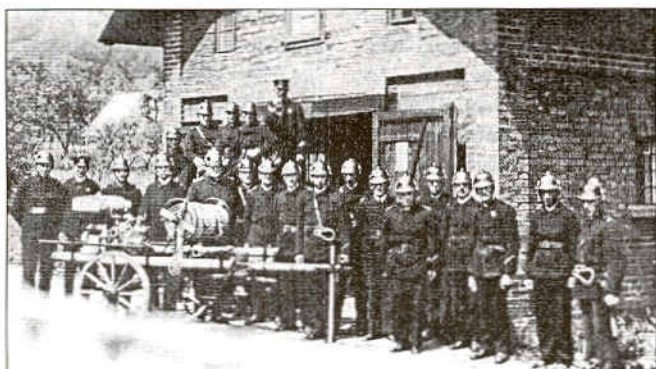
Byly zde 4 mlýny, v třeš z nich se mlelo obilí a pekl chleba. V roce 1903 byly ve vsi

Arbeiter Radfahrer - Verein, Vidochoh 1926

Cyklisté ze Stupné

Sbor dobrovolných hasičů ve Vidochově

2 hostince s obchody, kramář, krupař, hokyně, výčep lihovin, krejčí, kovář a podkovář, soustružník a 2 faktori. Byl zde též čedičový lom.

I ve Stupné byly německé spolky. Roku 1898 zde vznikl Sbor dobrovolných hasičů, roku 1906 Hospodářské německé Kasino, 1910 Turnverein a roku 1912 školní spolek (Schulverein).

Po první světové válce byl zde založen místní odbor Národní jednoty severočeské pro Stupnou a Vidochov a při něm v prosinci 1922 divadelní kroužek.

Česko-německé vztahy

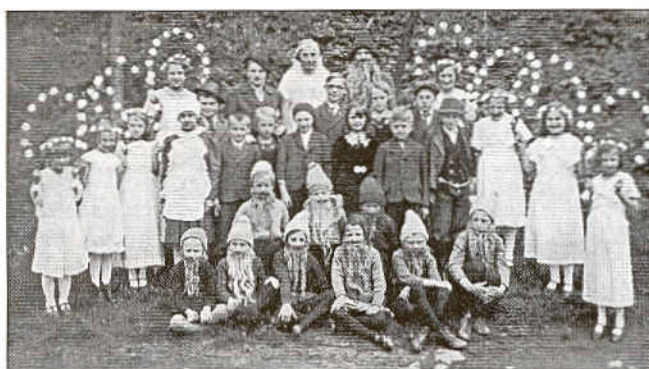
I když zde na jazykovém rozhraní docházelo k určitému napětí mezi Němci a Čechy, žily zde oba národy vedle sebe. Čtyři německé obce, zařazené do českého okresu Nová Paka, usilovaly již před první světovou válkou o to, aby byly připojeny k německému okresu Vrchlabí, což se jim nepovedlo. Ve Vidochově i Stupné žilo několik českých rodin a rodin smíšených, kde většinou matka byla Češka. Řada občanů znala oba jazyky a někteří posílali své děti po pěti třídách místní německé školy do české měšťanky v Nové Pace nebo Peci.

V první světové válce padlo ze Stupné 16 mužů, jak hlásá pamětní deska na místní škole.

Podle mnichovského diktátu obsadila v neděli 10. října 1938 německá armáda Borovnici, Stupnou, Vidochov a Nedáříž, čtyři obce okresu Nová Paka, které byly začleněny do Sudet. Obce byly připojeny k okresu Vrchlabí do obvodu úředního soudu v Hostinném.

Za druhé světové války padlo 33 obyvatel Stupné.

Po skončení 2. světové války byla většina německého obyvatelstva Vidochova a Stupné odsunuta a nahrazena českými osíd-

Fotografie školního divadla ze Stupné

lenci. Místo dvoutřídní německé školy ve Vidochově byla zřízena česká dvoutřídní škola a místo německé jednotřídní školy ve Stupné česká jednotřídní škola, která byla roku 1964 zrušena.

Jak se odsun projevil na počtu obyvatelstva, ukazují následující údaje: Vidochov: v roce 1930 554 obyv., v r. 1939 577, v r.

1945 448 a v r. 1950 370 obyv. Stupná: v r. 1930 478 obyv., v r. 1939 437, v r. 1945 334 a v r. 1950 205 obyv.

Údaje za rok 1945 uvádějí počet civilního obyvatelstva počátkem prosince 1945.

Po odsunu posledního německého faráře ve Vidochově pátera Aloise Sommera byla farnost administrována ze Staré Paky. V roce 1960 byly farnosti zvětšeny a Vidochov připojen k staropacké farnosti.

Dne 14. června roku 1964 ke dni voleb byly obce Vidochov a Stupná sloučeny v obec Vidochov.

Po roce 1989

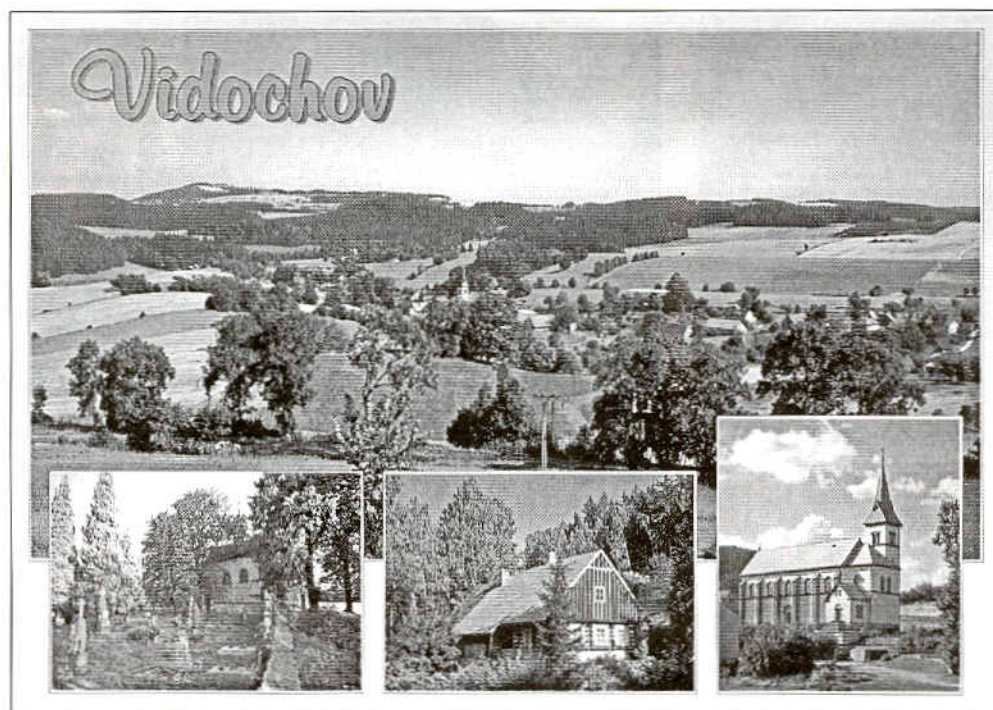
Na podzim 1992 se přijeli podívat do Vidochova z Německa někteří bývalí obyvatelé a navštívili kostel a hřbitov. To je přivedlo na myšlenku, aby se kostel opravil. Hlavními propagátory a organizátory sbírky mezi bývalými věřícími z Vi-

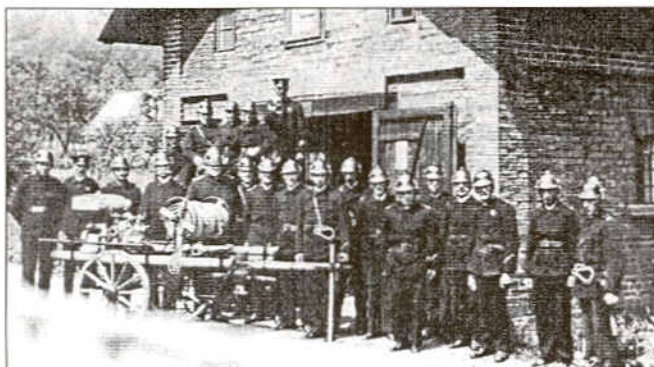
dochova a jejich potomky se stali pan Josef Ullmann a katolický farář z Langenhagenu v Německu Gregor Hoffmann.

Poměrně rychle byly získány finanční prostředky. Během 6 měsíců byla obnovena venkovní omítka, opravena střecha, věž pokryta měděnou krytinou, dány měděné žlaby a provedena generální oprava vnitřku. Stavební práce i obnova interiéru stály téměř 3 miliony korun. Dne 24. října 1993 byl opravený kostel za velké účasti věřících slavnostně vysvěcen. Přijelo i 40 občanů z Langenhagenu. Znovuvysvěcení kostela provedli místní duchovní správce pan děkan Alois Stria ze Staré Paky a pan farář Albrecht Przyrembel z Hannoveru.

Příštího roku v neděli 4. září 1994 byla v kostele Andělů Strážných ve Vidochově slavnostní mše svatá při příležitosti ukončení oprav kostela a zahájení zvonění 2 novými zvony, které věnovali manželé Ilse a Josef Ullmannovi. Slavnosti se zúčastnilo téměř 100 bývalých obyvatel Vidochova a jejich rodinných příslušníků a asi 400 českých věřících z okolí. Mši sloužili pan farář Przyrembel se svými ministranty z Langenhagenu, děkan Stria ze Staré Paky a diakon Josef Rummel, rodák z Vidochova. Mše byla sloužena latinsky, modlitby, kázání a písně byly česky a německy.

Oldřich Turčín

Sbor dobrovolných hasičů ve Vidochově

2 hostince s obchody, kramář, krupař, hokyně, výčep lihovin, krejčí, kovář a podkovář, soustružník a 2 faktoři. Byl zde též čedičový lom.

I ve Stupné byly německé spolky. Roku 1898 zde vznikl Sbor dobrovolných hasičů, roku 1906 Hospodářské německé Kasino, 1910 Turnvercin a roku 1912 školní spolek (Schulverein).

Po první světové válce byl zde založen místní odbor Národní jednoty severočeské pro Stupnou a Vidochoh a při něm v prosinci 1922 divadelní kroužek.

Česko-německé vztahy

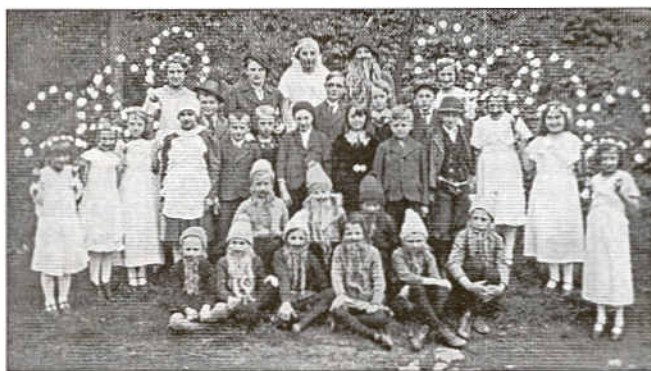
I když zde na jazykovém rozhraní docházelo k určitému napětí mezi Němci a Čechy, žily zde oba národy vedle sebe. Čtyři německé obce, zařazené do českého okresu Nová Paka, usilovaly již před první světovou válkou o to, aby byly připojeny k německému okresu Vrchlabí, což se jim nepovedlo. Ve Vidochově i Stupné žilo několik českých rodin a rodin smíšených, kde většinou matka byla Češka. Řada občanů znala oba jazyky a někteří posílali své děti po pěti třídách místní německé školy do české mešťanky v Nové Pace nebo Pecece.

V první světové válce padlo ze Stupné 16 mužů, jak hlásá pamětní deska na místní škole.

Podle mnichovského diktátu obsadila v neděli 10. října 1938 německá armáda Borovnici, Stupnou, Vidochoh a Nedaříž, čtyři obce okresu Nová Paka, které byly začleněny do Sudet. Obce byly připojeny k okresu Vrchlabí do obvodu úředního soudu v Hostinném.

Za druhé světové války padlo 33 obyvatel Stupné.

Po skončení 2. světové války byla většina německého obyvatelstva Vidochova a Stupné odsunuta a nahrazena českými osid-

Fotografie školního divadla ze Stupné

lenci. Místo dvoutřídní německé školy ve Vidochově byla zřízena česká dvoutřídní škola a místo německé jednotřídní školy ve Stupné česká jednotřídní škola, která byla roku 1964 zrušena.

Jak se odsun projevil na počtu obyvatelstva, ukazují následující údaje: Vidochoh: v roce 1930 554 obyv., v r. 1939 577, v r.

1945 448 a v r. 1950 370 obyv. Stupná: v r. 1930 478 obyv., v r. 1939 437, v r. 1945 334 a v r. 1950 205 obyv.

Údaje za rok 1945 uvádějí počet civilního obyvatelstva počátkem prosince 1945.

Po odsunu posledního německého faráře ve Vidochově pátera Aloise Sommera byla farnost administrována ze Staré Paky. V roce 1960 byly farnosti zvětšeny a Vidochoh připojen k staropacké farnosti.

Dne 14. června roku 1964 ke dni voleb byly obce Vidochoh a Stupná sloučeny v obec Vidochoh.

Po roce 1989

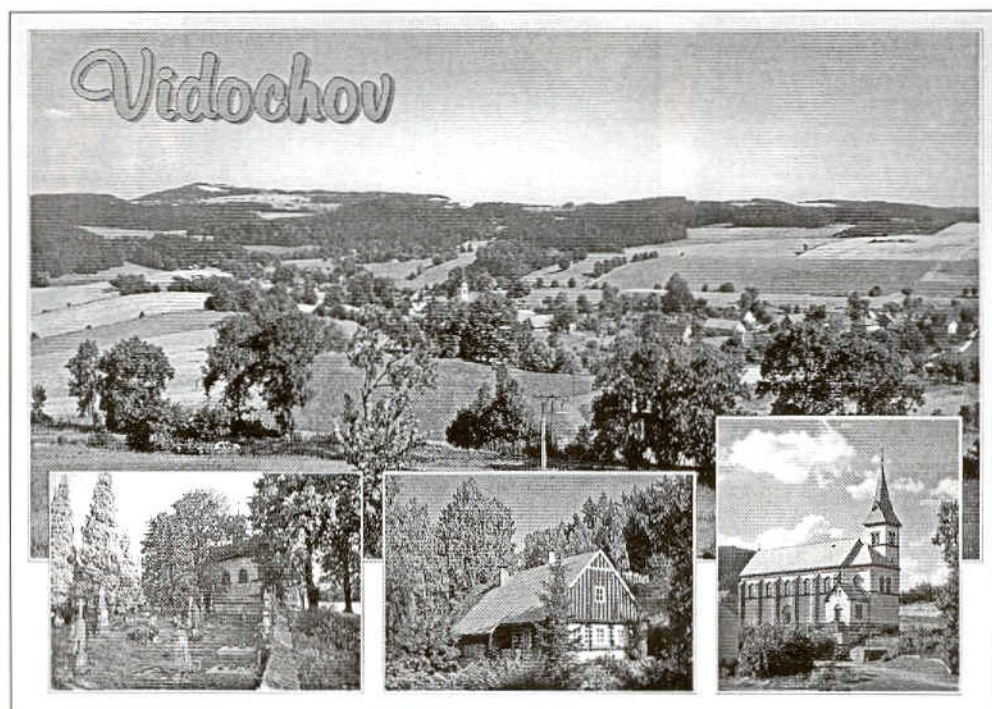
Na podzim 1992 se přijeli podívat do Vidochova z Německa někteří bývalí obyvatelé a navštívili kostel a hřbitov. To je přivedlo na myšlenku, aby se kostel opravil. Hlavními propagátory a organizátory sbírky mezi bývalými věřícími z Vi-

dochova a jejich potomky se stali pan Josef Ullmann a katolický farář z Langenhagenu v Německu Gregor Hoffmann.

Poměrně rychle byly získány finanční prostředky. Během 6 měsíců byla obnovena venkovní omítka, opravena střecha, věž pokryta měděnou krytinou, dány měděné žlaby a provedena generální oprava vnitřku. Stavební práce i obnova interiéru stály téměř 3 miliony korun. Dne 24. října 1993 byl opravený kostel za velké účasti věřících slavnostně vysvěcen. Přijelo i 40 občanů z Langenhagenu. Znovuvysvěcení kostela provedli místní duchovní správce pan děkan Alois Stria ze Staré Paky a pan farář Albrecht Przyrembel z Hannoveru.

Příštího roku v neděli 4. září 1994 byla v kostele Andělů Strážných ve Vidochově slavnostní mše svatá při příležitosti ukončení oprav kostela a zahájení zvonění 2 novými zvony, které věnovali manželé Ilse a Josef Ullmannovi. Slavnosti se zúčastnilo téměř 100 bývalých obyvatel Vidochova a jejich rodinných příslušníků a asi 400 českých věřících z okolí. Mši sloužili pan farář Przyrembel se svými ministranty z Langenhagenu, děkan Stria ze Staré Paky a diakon Josef Rummel, rodák z Vidochova. Mše byla sloužena latinsky, modlitby, kázání a písně byly česky a německy.

Oldřich Turčín

Archeologické nálezy ve Vidochově a ve Stupné

Obě obce jsou typickými vesnicemi podhůří Krkonoš. Jejich půdorys sleduje reliéf dlouhého údolí s vodotečí a hlavní komunikací přibližně severojižního směru. Obě byly postaveny v místech chráněných ze severozápadního směru větru a srážek návrším nad vsí Vrchovinou.

Vesnice Vidochov je v písemných pramenech uvedena poprvé k roku 1386. To znamená ve většině případů posun jejího vzniku o jednu generaci zpět - tedy do poloviny 14. století. Tehdy bylo Jičínsko prostorem plošné kolonizace vrchnosti

/převážně rodu Vartenberků/ a naprostá většina dnes existujících obcí byla založena právě v této době. Na katastru dnešního Vidochova existovala ovšem ještě jedna vesnice zvaná Vidochovec. Ta je uvedena jako zaniklá v době, kdy již splynula postupem zástavby z Vidochova. Tento jev je poměrně častý. Ve 14. století byly vesnice malé, obvykle měly 5 - 8 usedlostí. Postupem osídlení, a v případě Vidochova byla důležitá těžba zlata ve Stupné, a stavbou nových domů tyto původně malé vsi splynuly v jednu ulicového typu.

Stupná /do počátku 20. století ovšem zvaná Stupno/ je jediným místem regionu, kde bylo těženo zlato. Osídlena byla již v pozdní době kamenné, ze vsi pochází kamenný sekeromlat lidu s keramikou šňůrovou. Další podobný uložený v Národním muzeu v Praze patří úplnému závěru pozdní doby kamenné. Oba našel tehdejší stupenský starosta pan Špičák. Další kamenný nástroj, přesněji jeho polovinu, daroval v roce 1860 pan Hynck Linhart do Národního muzea v Praze. Nástroj zvaný kopytovitý klin je datován do období lidu zdobícího svou keramiku vpichy /mladší doba kamenná/.

S těžbou zlata souvisí první písemná zmínka o dnešní obci,

a to z roku 1260. Bylo to období rozmachu těžby drahých kovů v Jilovém u Prahy a v Kutné Hoře, období velkého bohatství a slávy Českého království. Potok Javorka zvaný dříve Zlatnice byl podle svého jména zlatonosný a těžba zde probíhala po celý středověk. Obnovit se ji pokusil i vévoda Albrecht z Valdštejna, který dal všechna svá panství prozkoumat na veškeré možné přírodní zdroje. Ve Stupné se tehdy těžít nezačalo. Doly byly součástí velkého těžebního revíru oblasti Vrchlabí - Olešnice. V archivu pražské mincovny jsou uloženy záznamy o těžbě ve Stupné z let 1530 - 1857. Pak již těžba definitivně ustala.

PhDr. Eva Ulrychová

Památky Vidochova a Stupné

Pro většinu obyvatel podhorských obcí Novopacka Stupné a Vidochova nebyl dějinný vývoj v 2. pol. 20. století příznivý. To se projevilo jak v oblasti sídelní zástavby, tak i na samotných památkách, dochovaných v terénu. Na velké části nekonzervovaných památek dnes bohužel již nelze přečíst text, který nám chtěli předkové zanechat. Jen díky fotodokumentaci, přesnému znění nápisů a popisu jednotlivých památek, zaznamenaných cestmistrem a nadšeným dobrovolným konzervátorem státní památkové péče v Nové Pace panem Josefem Dykem (* 6.8.1892 v Nové Pace + 6.6.1968 v Nové Pace), která je dnes součástí archivu Městského muzea v Nové Pace, máme možnost jednotlivé památky detailněji představit.

Vidochov

Kostel Andělů Strážných

Kostel stojí na mírně vyvýšeném terénu při státní silnici, téměř uprostřed obce Vidochova. Byl postaven v místě, kde od roku 1726 stála dřevěná kaple. Ta byla zbořena a 25. 4. 1877 byl položen základní kámen dnešního kostela Andělů Strážných, jehož výstavba trvala do roku 1879. Jeho staviteli byli Václav Feyfar

Kostel Andělů Strážných ve Vidochově

Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

a Josef Korel z Jičína a vysvěcen byl biskupem Josefem Janem Haisem z Hradce Králové.

Pětiosá hlavní loď orientovaná na východ je obdélného půdorysu, dělená jednoduchými

opěráky a je zakryta sedlovou střechou. Hlavní vchod do lodi v bohatě zdobeném ústupkovém portálu s vloženými sloupky a tympanonem s obloučkovým motivem je v západním průčelí. Tvarově podobný, však méně zdobený, portál má boční vchod na jižním průčelí lodi, jež není užíván pro špatný stav přístupového schodiště od komunikace. Přiléhající presbytář, rovněž na obdélném půdorysu 6,30m dlouhý a 6,80m široký, je zastřešen střechou valbovou.

Dominantou stavby je pravoúhlá hranolová věž při severním průčelí presbytáře se zdobenou jehlanovou střechou z falcovaného plechu. Čtyřpodlažní věž je na vrcholu ukončena makovicí s křížem. Při jižním průčelí presbytáře je přistavena sakristie se sedlovou střechou orientovanou severojižně, se vchodem na jižním průčelí v jednoduchém ústupkovém kamenném portálu s vloženými pilastry a obloučkovým tympanonem. Dveřní otvor je situován nad kamennou zídku s deseti schodišťovými stupni. Čtvrtý vchod do kostela je na severním průčelí věže. Jednoduchý ústupkový kamenný portál s jedním párem vložených sloupů a obloučkovým tympanonem s reliéfem kříže je jen jednoduše opraven.

Střechy lodi, presbytáře a sakristie jsou kryty eternitovými šablonami červené barvy, plech na věži je zřejmě měděný.

Fasáda kostela je z kvádřového zdiva, jež je v současnosti ošetřeno nátěrem světlé barvy (lomená bílá). Sokl, ostění oken, parapetní římsy lodi, presbytáře a věže a opěráky nátěrem cihlově červeným. Po obvodu lodi a presbytáře probíhá plastický obloučkový vlys. Okna jsou půlkruhově zaklenutá se špaletou a bankálem (lavičí). V lodi je pět párů oken, v presbytáři jsou dvě sdružená okna a na východní straně kulaté okénko. Ve věži ve druhém patře jsou na všech průčelích sdružená okna půlkruhově zaklenutá.

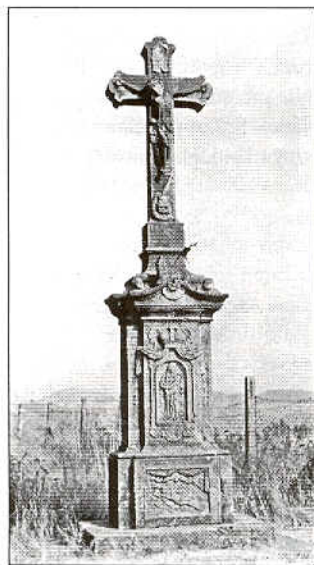
Interiér lodi je zaklenut v pěti poli křížové klenby oddělenými oblouky, jež jsou na stěnách uloženy na pilastrech. Celým interiérem lodi i presbytáře probíhá profilovaná parapetní římsa. Presbytář je zaklenut jednoduchou křížovou klenbou, sakristie českou plackou.

Chór je usazen na dvou kamenných pilířích s jednoduchými patkami a hlavicemi a dvou pilastrech. Pohled chóru je tvořen dřevěným kazetovým stropem. Dlažba v kostele je keramická, černé a bílé čtverce kladené nakoso.

Ing. Lenka Nyklová

Ukřižovaný

Od roku 1816 vítal pocestné, příjizdělce či spíše přicházející od Nové Paky do Vidochova, mohutný pískovcový solitér Ukřižovaného, umístěný v ostré zatáčce při státní silnici na začátku obce.

Ukřižovaný

Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

Na pískovcové nízké obdélné desce je usazen spodní obdélný sokl. Na jeho přední stěně je v předsazeném obdélném rámečku proveden nízký reliéf - pod baldachýnem, na kříži pokrytém draperií leží malý Ježíšek. Tomuto výjevu odpovídá i text, který je vytesán po obvodu rámečku: "Ich schliefe hier wie/ ein Kind bis ich auf steh/ und straf die Sünd." (Spím zde jako dítě až do chvíle, kdy vstanu a potrestám hříchy). Na levé straně podstavce je nápis: Vater in/ deine Hä/nde emp-/föhl ich/ meinen Geist. Luc. /23. Cap./ (Otče, v ruce tvé poroučím ducha svého. Lukáš, kap. 23). Vzadu na soklu je vytesán letopočet 1816. Na pravé straně soklu je nápis: Vater ver-/ gib ihnen / denn sie / wissen ni-/ cht was sie tun./ Luc. 23. cap./ (Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí. Lukáš, kap.23).

Na spodní sokl je posazen vyšší hranolovitý dřív s obdélným předsazením, zakončený v horní části volutami, jejichž střed doplňuje mušle a členění vodorovnými profilovanými římsami. Přední část podstavce zdobí v plném oblouku provedený reliéf celé postavy Panny Marie, doplněný při okrajích polosloupky, rokajemi a nad obloukem v zesílené mase kamene baldachýn s královskou korunou a rokaje. Na střed volutové římsy nasedá plastika beránka Božího a po stranách ji doplňují hlavičky andělů. Na dřív navazuje vlastní kříž, jehož spodní část tvoří kvádr s profilovanou římsou, na přední stěně s textem: Errichtet von / Jos.Dressler//. (Postavil Jos. Dressler). Ramena kříže jsou ukončena třemi půlobloubky, vlastní korpus prozrazuje inspiraci lidovými zdroji. Kříž doplňuje ve spodní části reliéf lebký, obtočené hadem.

Koncem 20. století byla Boží muka několikrát velice těžce poškozena, a tak došlo téměř k jejich zničení. Vlastní plastika Ukřižovaného byla posléze nahrazena kovovým křížem. Jen díky pochopení firmy Železářství Svoboda v Horkách u Staré Paky mohlo dojít k restaurování celého kříže (vlastní kříž musel být celý znovu vytesán). Realizace se ujala firma Kamenictví KYNO z Dol-

ních Štěpanic. Rekonstruovaná Boží muka tak opět od Dušiček vítají příchozí do Vidochova.

Nejsvětější Trojice

Pojedete-li z Vidochova do Horek u Staré Paky, objevíte při státní silnici na vyvýšeném břehu téměř v zatáčce stojící

Nejsvětější Trojice

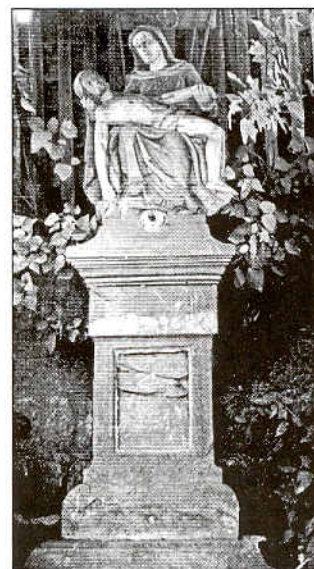
Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

barokně pojaté pískovcové sousoší. Je datováno rokem 1832 (pod volutovou římsou v jednoduché kartuši). Plastika je pojata tradičně - vlevo sedící postava Boha syna, objímající rukou kříž, vpravo postava Boha otce a nad nimi se vznášejí v podobě holubice Duch svatý. (Postavám Boha otce i syna chybí bohužel hlavy). Vzadu na sousoší je údaj: RENOWIRT 1848 (obnoveno 1848). Sousoší stojí na složeném bohatém soklu, jež se skládá ze spodní obdélné desky, ke které vedou tři schůdky. Spodní sokl je nízký, obdélný, na přední stěně opatřen rytým rámečkem, v němž je vytesán latinkou text: DER VATER SELBST HAT EUCH LIEB / WEIL IHR MICH GELIEBST HABT./ IOAN: XVI. C: 27 V:/ GEWIDMET VON STEPHAN TIPELT.// - (Nebo sám Otec miluje vás, protože jste vy mě milovali. Jan, 16. kap. 27. verš. Věnoval Štěpán Tipelt). Ústřední podstavec je vyšší, hranolovitý, v horní části ukončen volutovou římsou, při bočních okrajích se projevují zužující do vodorovné plasticky vystupující dvourámsíčky, která od-

děluje vlastní hranolovitou část soklu, ve spodní části je zakončen plasticky vystupujícími volutami. Přední část soklu zdobí nižší reliéf na kameni klečící postavy sv. Štěpána v rámečku s nižším karnýzovým obloukem, nad nímž je umístěna plastická mušle s draperií na způsob baldachýnu. Pod reliéfem je v rámečku vytesán nápis S. STEPHANUS.

Pieta

Půvabné pískovcové sousoší trpící Panny Marie, na jejímž klíně spočívá tělo Ježíše Krista, snateho z kříže, je dílem neznámého lidového umělce pravděpodobně z 1. poloviny 19. století. Je umístěno před terasní zdí zahrady u čp. 94 (dnes budova Obecního úřadu ve Vidochově) mezi dvěma lípami. Plastika byla původně polychromována (povrch natřen barevně), v současnosti je restaurována na holý kámen. Podstavec je proveden nově, od původního se liší velmi jednoduchou profilací a není již opatřen textem. Původní sokl byl posazen na žlábkově profilované základní obdélné desce, na níž nasedala po stranách zaoblená patka, přecházející ve vlastní vyšší kvá-

Pieta

Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

rovitý sokl. Do jeho přední části byla vsazena obdélníková mramorová deska s nápisem: "O, ihr Alle, die ihr vorübergehet am Wege, gebet Acht und schauet, ob ein Schmerz gleich sei meinem Schmerz." (Ó, vy

všichni, kteří tudy kráčíte, pohleďte a vizte, jestli bolest vaše jest podobná bolesti mé. Zkrácený citát z Pláče Jeremiášova, kap. I, verš 12.). Vpředu dole na soklu byl ještě nápis: Neurichtet im Jahre 1883 (Znovu postaveno v roce 1883). Horní okraj soklu se do bočních stěn šikmo rozšiřoval a byl rozčleněn vodorovnými plasticky vystupujícími římsičkami.

Plechová stříška chrání plastiku před nepřízní počasí.

Svatý Václav

Svatý Václav

Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

Pískovcová plastika mučedníka a hlavního patrona české země stojí při státní silnici ve Vidochově proti schodům do kostela Sv. Andělů Strážných od r. 1888, kdy ji nechal zhotovit svým nákladem Johann Stoklas z Vidochova čp. 36. Autorem dobře řemeslně zvládnutého díla je kameník J. Kuhn z Horní Brusnice, který také vytvořil řadu hřbitovních plastik v regionu.

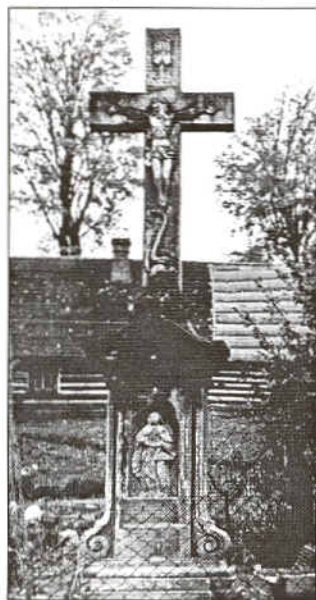
Na čtyřech schodovitě navrstvených deskách je umístěn nižší obdélníkový sokl, v jehož přední stěně je zasazena mramorová deska s textem: Du Heiliger Landespatron von / Böhmen St. Wenzeslaus / Hast errungen im Kämpfe des Siegespreis. / O flehe erbarmend am göttlichen Thron! / Um Kraft für uns Pilger im heiligen Streit, / Das stark wir erringen die himmlische Krone, / die Gott nur den tapferen Streitem..... (již nečitelné). (Svatý Václave, svatý

patrone země České, Ty jsi vy dobyl v boji cenu vítězství. Ó, úpěnlivě prosíme o slitování u božského trůnu o sílu pro nás, poutníky ve svatém zápase. Takto posílení, vydobudeme nebeskou korunu, kterou Bůh jen statečným bojovníkům propůjčuje). Vzadu na soklu je uveden text: Errichtet von / Johann Stoklas aus Widach No. 36 / im Jahre 1888 // (Postavil Johann Stoklas z Vidochova čp. 36 v roce 1888) a také signování plastiky: J. Kuhn, Oberprausnitz. Na nízký sokl nasedá vyšší kvádrovitý podstavec, při okrajích doplněný sešíkmenými profilovanými římsami, pod horní vystupuje obloučkový vlys a je zde ukotveno kované rameno (původně s kovanou lucernou). Přední stěnu zdobí reliéf postavy sv. Anny, stojící na podstavečku (opatřený zbytky polychromie - zlacení), jejíž ruce spočívají na ramenou Panny Marie zachycené v dětském věku.

Světec je vytesán v tradičním pojetí - v levé zdvižené ruce drží praporec, pravou má položenou na štitu s vytesanou orlicí a na hlavě má knížečci čepici (původně opatřenou křížkem). Socha bývala oplocena latkovým plotem s hranolovitými pískovcovými sloupky.

Ukřižovaný

Pískovcový krucifix stojí na pozemku školní zahrady ve Vidochově při státní silnici směrem na Stupnou. Barokní plasti-

Ukřižovaný

Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

ka pochází z r. 1792.

Na základové obdélné desce je umístěn nízký čtyřboký podstavec, na jehož přední stěně je v rytém rámku vytesán dnes již nečitelný text: ER IST GEHORSAM GEWOR- / DEN BIS ZUM TODE IA / BIS ZUM TODE DES KREU- / ZES. PHIL. II. 8 // ERRICHT V WZL. STEIN- / BERGER. RENOVIERT 1832 // (Ponížil se, poslušný byv až do smrti, a to smrti kříže. Ep. Sv. Pavla k Filipenským, 2, 8. Postavil Wzl. Steinberger. Obnoveno 1832), vzadu je vyryta datace: AO 1792. Na spodní podstavci navazuje vyšší hranolovitý sokl s volutami a volutovou římsou ve středu s palmetou a motivem dvou tulipánů, do jejichž středu byla ukotvena kovaná lucerna. Přední stěnu soklu vyplňuje mělká nika s plným obloukem a reliéfem Madony. Ježíš na kříži i Madona vykazují pojetí bližší lidovému umělci. Nad volutovým ukončením paty kříže vystupuje reliéf lebky s obtočeným hadem jako symbolu smrti hříchu. Měla být památka zachována pro další generace, nutně potřebuje restaurátorský zásah.

Sv. Jan Nepomucký

Pískovcová socha snad nejvíce zpodobňovaného světece v protireformačním období, mučedníka a patrona české země, stojí ve Vidochově při státní silnici, vedoucí obcí do Stupné, u čp. 102.

Na základové desce je usazen nízký obdélníkový sokl u horního okraje sešíkmený pro osazení ozdobného podstavce, který má v obdélném rytém rámečku nápis (dnes téměř nečitelný): H. Johann v.o. bitt für uns bei Gott / und steh uns armen allezeit bei / Das Krieg, Pest und Hungernoth... dále již tehdy nečitelné. 1850 (Svatý Jene / na nebesích, / oroduj za nás u Boha a stůj při nás nebohých vždy v době války, moru a hladomoru...) "v.o." pravděpodobně znamená "von oben", tj. shůry. Na zadní straně podstavce je nápis: Verfertig Jos. Kuhn aus Petzka (zhotovil Jos. Kuhn z Pečky). Ústřední sokl má podobu vyššího hranolu, v dolní části se stáčenými plastickými volutami, v

Sv. Jan Nepomucký

Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

horní části s pravoúhlými volutami, nad nimiž dominuje bohatá profilovaná volutová římsa, jejíž střed vyplňuje plastická kartuš. Zde bývala vsazena kovaná lucerna. Přední stěna soklu je velmi zdobně reliéfně ztvárněna. V horní části nalezneme vavřínový feston, střed vyplňuje nika s plným obloukem, lemovaným květinovým dekorem, vázaným stuhou. Niku vyplňuje reliéf Madony s děťátkem a pod ní celkový dojem dotváří plastická girlanda. Vlastní plastika světece stojí na nízkém obdélném vodorovně profilovaném podstavci, který je v čelní stěně zdoben rozetou. Světec je zpodobněn v tradičním pojetí - je oblečen v rochetě, s hlavou mírně nakloněnou k rameni a v ruce drží krucifix. Nad hlavou bývala upevněna svatozář s 5 hvězdičkami. Plastika byla původně polychromována. Nízký latkový plůtek s pískovcovými sloupky dotváří celek.

PhDr. D. Linková

Stupná

Kostel sv. Máří Magdaleny

Areál kostela se nachází na návrší cca 1 km jihovýchodně od obce Stupná a je tvořen objektem kostela, hřbitovem ohraničeným kamennou zdí a malou márnici.

Kostel byl vystavěn r. 1717-19 kartuziány za převora Víta Korejse, stavitelem Václ. Heldtem.

Hlavní centrální orientovaná loď je přibližně čtvercového půdorysu o třech osách s kněžištěm o jednom poli a s půlkruhovým presbytériem. Střecha nad hlavní lodí je sedlová s plechovým osmibokým sanktusníkem s cibulovou bání zhruba ve středu půdorysu kostela, v sanktusníku visí zvonek. Centrální průčelí s hlavním vchodem je orientováno na severozápad, tzn. k obci Stupná.

Střešní krytina je nad hlavní lodí tvořena z betonové tašky drážkové, nad presbytářem přechází v pálenou střešní krytinu šupinovou. Zdivo objektu je smíšené, kamenný sokl z opracovaných kvádrů.

Fasáda objektu je členěna jednoduchými štukovými lizénami: na nárožích a na bočních průčelích lodí, kde tyto prvky rozdělují plochu stěny symetricky na tři pole, z nichž pole prostřední je užší. Lizény na presbytáři oddělují boční průčelí od zadního půlkruhového průčelí kostela. Podstřešní římsa je jemně profilována. Polokruhová okna v jednoduchém kamenném ostění s kamennou parapetní římsou neleží

hově ostění zazděného okna. V trojúhelném segmentu štítu nad kordónovou římsou končivně profilovanou, jež je svrchu kryta betonovými drážkovými taškami, jsou dvě příznaná kamenná ostění zazděné sdružené dvojice čtvercových oken, ve středové ose nad nimi kamenné ostění zazděného oválného ležatého okénka. Ve vrcholu štítu probíhá jemně profilovaná podstřešní římsa.

Lod' uvnitř kostela je 12,00 m dlouhá, 8,35 m široká a 7,55 m vysoká. Do roku 1893 měla trámový strop, který byl nahrazen rovným stropem s omítkou na rákosu. Kněžiště je 8,40 m dlouhé a 4,85 m široké a je zaklenuto valenou klenbou s lunetami. Od lodí je odděleno půlkruhovým vítězným obloukem. Kruchta stojí na dvou dřevěných profilovaných pilířích.

Márnice /na konci osy kostel - hřbitovní brána - centrální kříž/ je situována se zadním průčelím začleněným do ohradní zdi hřbitova. Objekt je zhruba čtvercového půdorysu cca 3 x 3 m, ze smíšeného zdiva. Sedlová střecha s cementovou drážkovou

Kostel Sv. Máří Magdaleny

Foto: Ing. L. Nyklová

vždy v ose pole vyčleněného lizénou, částečně barevně skleněné výplně jsou členěny dřevěnými lištami.

Na bočním průčelí presbytáře je v ose okna umístěn vchod v kamenném portálu nepřilíživě zdobeném uchy bez kapek s nadedveřní římsou. Dveřní křídlo dřevěné jednoduše kazetové nové stejně jako kování.

Hlavní průčelí tvoří severozápadně orientovaná štítová zeď. Ve středové ose je umístěn hlavní vstup do kostela v raně barokním kamenném portálu s rozeklaným půlkruhovým tympanonem. V téže ose nade dveřmi je příznané kamenné půlkru-

taškou. Hlavní průčelí je zdobeno lichoběžníkovým tympanonem s profilovanou římsou pod ním a jednoduchým kamenným portálem v ose hlavního průčelí, po obou jeho stranách obdélníkové niky. Na severozápadním průčelí je zapuštěné okénko v nice. Na jihovýchodním průčelí tatáž nika bez okénka.

Ohradní zeď hřbitova - na severovýchod od kostela je situována kamenná neomítaná zeď převážně z opracovaných kvádrů. Koruna zdi je kryta kamennými deskami. Železná vstupní brána je vsazena do pískovcových pilířů s jednoduše zdobenými hlavicemi stanového tvaru.

Stupná - detail podstavce centrálního hřbitovního kříže
Foto: PhDr. D. Linková, 2001

Centrální kříž je umístěn na hřbitově na ose mezi vstupní branou a márnici o něco blíže k márnici. Zhotoven je z jemnozrnného kvalitního pískovce. Motívem je ukřižovaný Ježíš Kristus, u jeho nohou lebka s kostmi (kalvárie). Nad hlavou Ježíše na kříži je na ztvárněném přibitém pergamenu nápis: "JEZUS NAZARENUS REX JUDAEORUM". Podstavec je zdobený jemným ornamentem s mušlí, v centrální části reliéfem Máří Magdaleny. Na patce podstavce je vytesán nápis: DEM ANDENKEN/DES IN PRAG RUHENDEM OBERMÜL/ LERS IOHANN LINHART AUS STUPNA/GEWIDMET/VON SEINEM SOHNE IOSEPH/DOCTOR DER MEDIZIN IN PRAG

Na zadní straně je vytesáno jméno JOSEF KÜHN. Celý kříž je vyvýšen usazením na dvou pískovcových stupních.

Ing. Lenka Nyklová

Ukřižovaný

Vydáte-li se po modře značené turistické stezce ze Stupné do Vrchoviny, nemůžete v lese minout pískovcový krucifix, stojící zde již od r. 1810.

Na pískovcové desce, dnes již téměř porostlé mechem, je osazen nízký obdélný sokl. Na jeho průčelní stěně je ve vytesaném rámečku následující text: VATER IN DEINE HÄN-/ DE EMPFEHLE ICH MEINEN GEIST. LUC. 23. CAP. / STIF-

TER JOHAN KRATKI/ AO 1810 // (Otče, v ruce tvé poroučím ducha svého. Lukáš, kap.23 Nechal postavit Jan Krátký L.P. 1810). Hlavní podstavec, nesoucí krucifix, je vyšší, kvádrovitý, v dolní části s volutami, doplněnými rosetou a vodorovnými profilovanými římsičkami. Středovou přední část soklu vyplňuje mělká nika s plným obloukem, v níž je zachycen reliéf svěřence (patrně Panny Marie) již značně poničen zvětráním kamene. Horní část podstavce ukončuje profilovaná obloukovitá římsa s čabrakami. Na sokl nasedá krucifix s kvádrou základnou a ozdobnou mušlí. Okraje kříže jsou tvořeny třemi půlobloučky.

Ukřižovaný

Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

Ukřižovaný

Vpravo před vstupem do kaple Panny Marie v údolí Zlatnice severně od obce Stupné se nachází krucifix, který se pravděpodobně nedochoval v původní podobě. Na dvou odstupňovaných základových deskách spočívá nízký obdélný podstavec, do jehož přední stěny byl původně vytesaný německý nápis (dnes bohužel již nečitelný) a opatřený letopočtem 1912. Dobře vzniku odpovídá i neoklasicistně stylizovaný dřív, nasedající na spodní sokl. Má horní profilovanou římsu s trojúhelníkovým rámcem. V jeho přední části je zasazena černá skleněná deska, do níž je vyleptána postava sv. Antonína Paduánského

Kaple Panny Marie v údolí Zlatnice se sochou Ukřižovaného
Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

s Ježíškem a stylizovanou květinovou dekorací a pod ní nápis: ST. ANTON. Nad deskou bývala kovaná lucerna, ukotvená do dřívku. Na dřívku nasedá vodorovně profilovaný nástavec, v němž je ukotven vlastní litinový kříž, který je pravděpodobně staršího data, než podstavec. V horní části kříže je umístěn vlastní korpus Ježíše Krista, pod ním tabulka s textem: POCHVÁLEN BUĎ / JEŽÍŠ KRISTUS // Patu kříže tvoří rozvilinový rámec, jehož vnitřní obvod lemuje květinový pás a reliéfní postava Panny Marie. Kříž je natřen tmavě modrou barvou, korpus Krista stříbrně, postava Panny Marie žlutě a květinový dekor doběla.

Křížová cesta

Před kaplí P. Marie ve Zlatnici v lese je vytvořena oválná enkláva, kolem níž je instalováno 14 zastavení Křížové cesty. Jednotlivá zastavení jsou tvořena deskovými základy, do nichž jsou ukotveny betonové hranolovité sloupky, zakončené betonovými výklenkovými kapličkami s trojúhelníkovitým ukončením do stříšek, opatřených

plechem. Výjevy z jednotlivých zastavení jsou malovány na plechu, mají obdélníkový tvar 49 x 35 cm, a jsou kryty sklem. Autorem maleb je Jan Raimund z Pecky, který je vytvořil pravděpodobně ve 30. letech 20. stol.

Kaplička I

Na rozcestí ve středu obce Stupná blízko bývalé hospody čp. 82 nalezneme mezi dvěma mohutnými lipami kapličku z roku 1885. Dnes je bohužel její stav dosti neutěšený. Kaplička je postavena z pískovcových kvádrů na obdélném půdorysu.

Kaplička ve středu obce
Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

Vedou k ní čtyři profilované stupňovitě uspořádané schůdky. Má jednoduché členění vodorovnými profilovanými římsami (oddělují část s nikou). Nika je hluboká, s plným obloukem, opatřena kovanou mříží. Dle staré fotografie vnitřek vyplňoval velký mariánský výjev (patrně malba) a bylo zde umístěno také několik porcelánových sošek poutového typu. Průčelní část dotváří tympanon, v němž je reliéfně ztvárněn kalich s hostií a dvě hvězdičky. Okraje zdobí plastická profilace, v jejímž středu je umístěn pískovcový kříž. Celá kaplička je opatřena hladkou omítkou. Na zadní stěně je vytesán nápis: GEWIDMET VON DER / MAGDALENA NIPELN N= 33 / STUPNÁ DEN 18. JUNI 1885 // (Věnovala Magdalena Nipelová z čp. 33, Stupná dne 18. června 1885). Kaplička bývala ohraničena kovaným plotem s kovovými sloupky.

Kaplička II

Kaplička
Foto: J. Dyk, uloženo v archivu muzea v Nové Pace

Do dolní části obce Stupné, při silnici vedoucí do Bělé u Pecky, proti čp. 54, je situována kaplička, datovaná rokem 1822. Je postavena z pískovcových štuk a omítnuta. Na masivním obdélném základě, odděleném profilovanou vodorovnou římsou, je v průčelní části mezi pilastry situována hluboká nika s eliptickým obloukem, opatřeným klenákem. Nika je uzavřena kovanou mříží. Původní sakrální vybavení niky se nedochovalo, dnes je nahrazeno novodobou mariánskou plastikou, vytvořenou z lipového dřeva

va současným umělcem. Výklenková část kapličky je ukončena vodorovnou plastickou římsou, na níž nasedá barokizující stříška s profilovanými římsičkami, nad jejíž obloukovou částí ve vrcholu je umístěn pískovcový podstavec se zasazeným kovaným zlateným křížem. U paty stavbičky v průčelní části je vyryt letopočet stavby - 1822. Kaplička je dnes obilena a stavebně ozdobné prvky jsou zvýrazněny tmavě červenou barvou.

PhDr. D. Linková

Lidová architektura Vidochova a Stupné

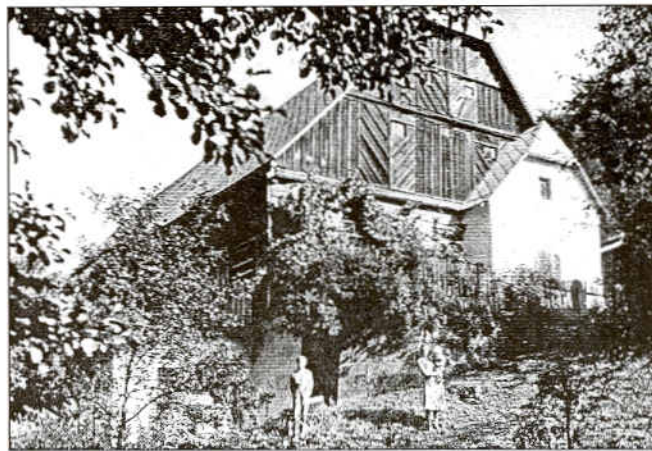
Národopisně řadíme lidovou architekturu těchto obcí do lidového domu severovýchodních Čech, který je roubený, přízemní (kromě staveb, jež jsou určeny mimo bydlení především pro hospodářské využití - např. mlýny ve Stupné a kovárna ve Vidochově, které jsou patrové a vesměs i roubené). Půdní dispozice odpovídá již podhorskému pohraničnímu kraji - klimatické podmínky byly méně příznivé, a proto jsou zde obydli komorovo-chlévního typu tj. světnice - síň - chlév a komora, přičemž chlév je přístupný dvěma ze síně i ze zápraží. Většina objektů má zároveň průchozí síň. Usedlosti jsou ponejvíce trojstranné, někdy čtyřstranné a mají převážně štitovou orientaci (užší část domu z průčelí je orientována ke komunikaci). Pro chudší vrstvu obyvatel je příznačný jednotný dům (v jedné ose pod jednou střechou i navazující chlév a stodola). Objevuje se zde již také typická i pro oblast Novopacka tzv. křížová světnice v patře usedlosti, která je vestavěna kolmo do střechy nad vstupem do domu. Hospodářská část, která navazuje na část obytnou, bývala téměř vždy vystavěna z pískovcových kvádrů. Jednalo-li se o větší hospodářskou usedlost, bývala půdní dispozice do tvaru písmene "L", přičemž ze záhrobně navazovaly další prostory pro chlévy a maštal a objekt byl ukončen stodolou. Paralelně přes dvůr stál špýhárka pro ukládání zemědělských plodin. Jednalo-li se o dům jednotný, většinou mí-

"Špicanův mlýn" Stupná, čp. 97

val v okapové části střechy i výkř pro možnost ukládání sena apod., někdy byla bedněná dvířka součástí lomenice ve štítovém průčelí. Střechy obytné části, a často i celé usedlosti, byly ještě v 50. letech 20. století kryty došky (týká se objektů roubených), méně břidlicí, zděné objekty již cihlovými nebo cementovými taškami. Stěny roubených domů byly zpevňovány sténovými kleštinami ve štítovém průčelí i v okapové části stěn. Střechy objektů jsou sedlové, jen v jednom případě (čp. 70 Stupná) byl domek opatřen střechou valbovou. Dnes už téměř vymizela krása podkrkonošských předsunutých lomenic, které bývaly dvou až čtyřpásové, a jejich jednotlivá pole bývala klasovitě deštěna a opatřována vějířovitou lištou, často byl vidět i obloučkový vlys se svislým deštěním, vykrajované pilastry nebo geometricky vyřezávané pilastry s obloučkovitými podřímsami, které oddělovaly jednotlivá pole. Štít uzavíral jehlanecový kabřinec, pod nímž bylo umístěno záklopové prkno (v současnosti jsem našla v terénu záklop pouze na dvou

objektech) a nad kabřincem zdobnou část domu dotvářela "makovice". Dnešní lomenice jsou již jednodušší, často pouze svisle bedněné a často bohužel i velikostí neodpovídajícími okny (dříve bývala ve štítovém průčelí pouze malá větrací okénka, v polích pod záklopem pouze vykrojené průduchy). Ve štítovém průčelí podle velikosti světnice bývala 2 až 3 dvoukřídla okna se dvěma vodorovnými příčkami. Od konce 20. let 20. století byla někdy měněna za již oku méně lahodící dvoukřídla bez příček s horním jednokřídly ležatým oknem. Domy, stavěné v nerovném terénu (často ve stráni) mívaly v okapové části přístup k zahradě po několika schůdkách a bývaly opatřeny pavlačí se zdobeně profilovanými sloupky. Pod pavlačí byl pak prostor využitý jako sklípek nebo i chlívek, případně kůlnička apod. Sklípky stávaly i samostatně, téměř proti vstupním dveřím, vytvořené ve stráních z pískovcových kvádrů. Tento stavební materiál má výbornou schopnost sání vlhkosti, a proto ve zbudovaných sklípcech okopaniny, ovoce a

"Ježkův mlýn" Stupná, čp. 40

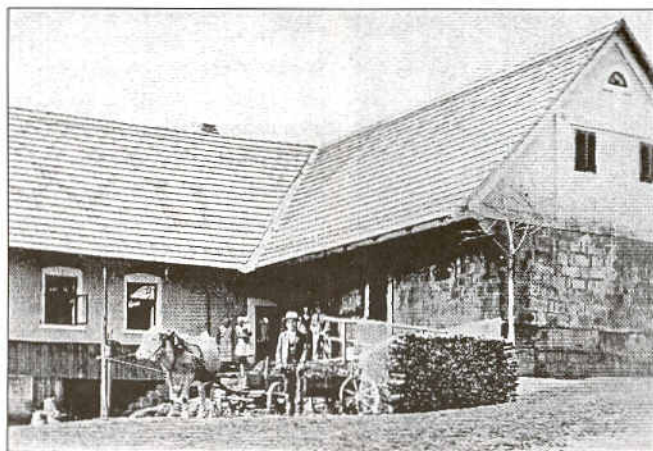

Stupná, čp. 53, obytná část domu s částí hospodářskou

zelenina vydržely v neporušené podobě až do jara. Kde bylo větší hospodářství, stodoly ve směs uzavíraly dvůr, původně (tj. v 18. a 19. stol.) byly roubené, pokud to terén dovolil byl mlat průjezdný a vrata a vrátka svisle bedněná. Největší změny v přestavbách se týkaly právě stodol (přibližně od 30. let), které se vyzdívaly a s tím se měnila i střešní krytina (cementové nebo cihlové tašky, eternit). Součástí dvorů byly i studny, původně s rumpály, kryté šindelovými stříškami. Předzahrádky ve štítových průčelích,

kde hospodyně pěstovaly okrasné květiny a bylinky do pokrmů, byly chráněny latkovým nebo plaňkovým plotem s pískovcovými sloupky. Okna zdobily květináče s muškáty, "nevěstou a ženichem" a dalšími typickými kytičkami našich prababiček a babiček.

Příhodná poloha Stupné v údolí kolem potoka Zlatnice dala vzniknout v obci několika mlýnům. Patrně nejstarší ze 4 mlýnů doby konce 18. až 20. stol. byl mlýn Gustava Wesky "Weskův" v čp. 6, dříve 3 (r. 1795), mlelo se v něm ještě za 1. sv.

Stupná, čp. 18

Stupná, čp. 14

Kovárna ve Vidochově čp. 4

Foto: F. Hák, poč. 20. stol.

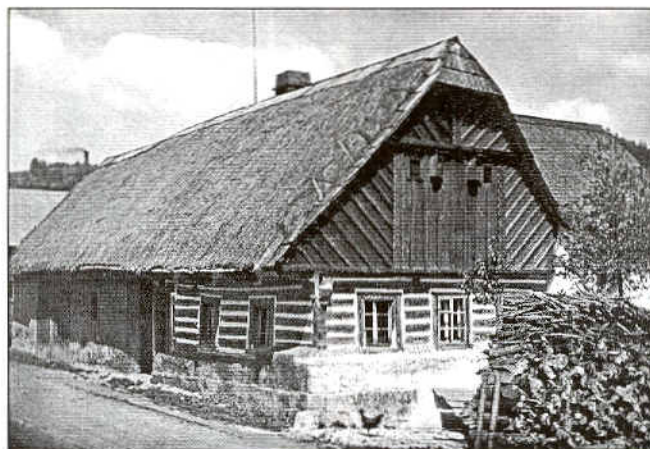
tové války, dnes je již zbourán. Dalším mlýnem je mlýn čp. 21 z r. 1862 (říká se mu "Jelinkův", vystavěl jej však Antonín Link), který byl v chodu do počátku 2. světové války. Ježkův mlýn čp. 40 byl vystavěn Janem Linhartem v 1. polovině 19. století a mlelo se v něm zhruba do 30. let 20. století. Dnes je chráněnou památkou a snad se dočkáme, že po rekonstrukci bude ozdobou obce. Posledním mlýnem v obci je "Spitschanův" mlýn čp. 71, který byl postaven v poslední čtvrtině 19. století a byl již zděný. Mlelo se v něm až do konce 2. světové války a bylo zde také pecnářství. K úplnému výbetu mlýnů je třeba dodat, že k Vidochovu náležel ještě o samotě stojící "Zlatnický" mlýn. Zde se mlelo asi do r. 1900.

V poslední čtvrtině 19. století se začínají stavět celé zděné usedlosti, které dispozičně odpovídají roubeným objektům a hlavně svým vzhledem citlivě dotvářejí dosavadní lidovou architekturu v obcích. Bývají často ve štítovém průčelí doplněny o niku, ve které je umístěna většinou porcelánová soška ochránce hospodářství a také bývají datovány.

Po roce 1945 docházelo k častému střídání majitelů (např. ve Stupné zbylo jen 15 starousedlých rodin). Řada stavení byla zbourána, některá necitelně upravena a modernizována, další

se dočkala v nezměněné podobě vlny chalupaření a noví majitelé je citlivě opravili.

Že je náš venkov malebný i pro dnešní generace, a že lze citlivě skloubit potřebu dobře bydlet a zároveň nerušit nevhodnou výstavbou celkový

Vidochovské roubenky

vzhled obce, dokládá ve Stupné výstavba nových roubených staveb holandského investora. Snad se konečně v 21. století podaří uskutečnit šťastná symbióza mezi přírodou a jejími obyvateli...

Poutě a posvícení

Pout' se slavila ve Stupné v neděli po svátku sv. Máří Magdaleny (22. 7.), u kostelíku byly stánky s cukrovím, děti měly kolotoč. Ve Vidochově se pout' slavila 1. nedělí v září.

Posvícení se ve Stupné slavilo 3. nedělí v říjnu tzv. "císařské" (Kaisserkirchweih).

Ve Vidochově se slavilo posvícení za 4 neděle po pouti.

PhDr. D. Linková

Poděkování:

Děkujeme paní Hildě Winterfeldt - Zirm, rodačce ze Stupné, za poskytnutí cenného materiálu a dále pamětníkům, rodákům a občanům Vidochova a Stupné, kteří svými vzpomínkami a fotografiemi pomohli dotvořit toto číslo Muzejních novin.

Pověst o zázračné sošce Panny Marie

V Nové Pace a okolí byla od pradávna šířena legenda o zázračném obraze či sošce Panny Marie, která dodnes zdobí hlavní oltář novopackého chrámu Nanebevzetí Panny Marie.

V roce 1858 zaznamenal zmíněnou událost kaplan Ignác Bílek přibližně takto: "Za panování knížete českého Boleslava II. Dobrotivého nalezen jest obraz Rodičky Boží léta Páně 996 v stříbrných dolech na horách půlnočních blíž Stupné osady as tři čtvrti hodiny od Nové Paky vzdálené a sice od jistého Pavla Czimbulovského z Nové Paky". Nálezce vystavil obraz v lese u vchodu do dolů nad studánkou a před i po práci se prý u obrazu modlil. Kolem roku 1019 přenesl však obraz do blízkosti svého příbytku do Nové Paky, kde na místě dnešního chrámu pro něj postavil malou kapličku. Data nálezce sošky (obrazu) se v různých pramenech liší: M. Semík uvádí rok 1109 (Novopacko. 1924. s. 91), P. J. Beran v Pamětech města Nové Paky (1871 s. 12) údaj "před rokem 1273". O zázračné sošce se zmiňuje ve svém díle Miscellanea (Rozmanitosti) i B. Balbín - zaznamenává, že konala zázraky a chránila proti nepřátelským vojskům. O svátcích Panny Marie přicházelo do Paky mnoho zbožných poutníků a procesí, takže kaplička i pozdější malý kostelík nepostačovaly. 13. srpna 1724 byla socha Panny Marie slavnostně přenesena na hlavní oltář nově vystavěného klášterního chrámu. Na místě nálezce sošky byla postavena kaplička.

M. Bařina

Foto: F. Hák, poč. 20. stol.

Obce Vidochoh a Stupná náleží do části našeho okresu, který nazýváme Podkrkonoší. Zeměpisně je tato oblast označena jako Staropacká vrchovina, rozkládající se ve střední části Podkrkonošské pahorkatiny.

Tato oblast má ráz ploché vrchoviny tvořené melafyry, pískovci, prachovci a červenými jílovci. Je charakteristická rozsáhlými asymetrickými hřbety a hluboce zaříznutými údolími. Původní vegetací zde byl smíšený les (květnaté a bikové bu-

činy), dnes je nahrazen poli a smrkovými monokulturami.

Nejvyšším bodem Staropacké vrchoviny je Stráž (630 m n. m.), druhým nejvyšším je vrch Kozinec, vysoký 607 m n. m., který se nachází 1 km severozápadně od Vidochova. Vrchol Kozince je tvořen rozsáhlou plošinou, okrajové svahy jsou velmi prudké a najdeme zde suťové balva-

ny a skalky. Velká část vrchu je zalesněna smrkem a břízou.

Vzhledem k melafyrovému podloží zde nalezneme botanickou zajímavost, a to nejseverněji položenou teplomilnou floru v České republice. Najdeme zde například: osívku kulatoplodou (*Arenaria serpyllifolia*), pomněnku rolní (*Myosotis arvensis*), mochnu jarní (*Potentilla neman-*

niana), černýš rolní (*Melampyrum arvense*).

Druhé z přírodovědného hlediska významné místo nalezneme na západním okraji obce Stupná - chráněnou přírodní památku Strž. Jedná se o hluboce zaříznuté údolíčko pravého přítoku Zlatnice, obklopené smrkovým lesem, bučinou a kulturní loukou. Místo je bohatým nalezištěm bledule jarní (*Leukojum vernum*), která patří mezi chráněné druhy rostlin.

Mgr. Petra Ziková

Jak se žilo ve Stupně

(podle zápisků pana Jodase a vyprávění paní Svobodové)

Žně ve Stupně

„...Obec Stupná se rozkládá v hluboké roklí potoka Zlatnice v délce 2 km se spádem od severu k jihu. Domy jsou rozsázeny po obou stranách údolí. Na severu obce je nejvyšším místem Sopka, čedičový útvar nazývaný Supí vrch. Dříve to byl lom, nyní je to místo zarostlé planými třešněmi a keří šípků. Čedič je vyvřelina sopečného původu a je zde kámen skoro černý, podobný jako na hoře Říp. Pod Sopkou protéká potok Zlatnice, pramení v bývalých zlatých dolech. ...

...Většina zdejších polí se nachází až na kopci nad roklí. Po stranách se sklonem až 30°, byla jen menší polička. Cesty na tato polička byly z jedné strany vyloženy většími kameny, aby neujížděly. Pěstovaly se ponejvíce brambory i rané, s kterými se v létě i na podzim jezdilo každý týden v sobotu s koňmi až do Vrchlabí. Na prudkých stránkách se obilí sekávalo jen srpy a pokládalo se na vyšší strniště k doschnutí. Na

tato polička se hnůj vyvážel na trakaři, ba vynášel se i v nůších.

... Celková výměra katastru obce byla 582 ha, z toho bylo hodně lesů. Největší les Sýkornice patřival Trautmannsdorfům, po 1. světové válce byla Sýkornice jako konfiskát předána invalidnímu spolku v Hořicích. V letech 1921-22 napadla zdejší lesy mniška, jejíž housenky sežraly jehličí, a tak les zahynul. Mniška se tak rozmohla, že koncem července 1922 bylo housenek tolik, že když jeden les nadobro ožraly, stěhovaly se do dalšího, i přes koleje ve Valdově a úplně zastavily vlak, neboť v té kaši se mu protáčela kola. Ušchlé stromy v Sýkornici poráželi dělníci za 4 koruny za 1 m krychlový. Sjeli se sem dřevorubci až z Podkarpatské Rusi a Šumavy. Z Olomouce sem bylo dopraveno 16 koní i s povozy. Odváželi dříví na nádraží do Nové Paky za 12 Kč za metr krychlový. Z novopackého nádraží bylo odvezeno v roce 1923 1025 vagonů dřeva, v r. 1924 1780 a v roce 1925 1800

vagonů dřeva. Bývaly v Sýkornici jedle, z kterých bylo až 7 m krychlových dřeva. ...

...Nejvyšším místem ve Stupně je Jeruzalém, dříve Sluneční vrch, 517 m n. m. Nejníže položeným místem obce jsou Bělské louky v Habrůvci, 395 m n. m. Část těchto luk bývala zamokřena a zarostlá porostem sítin a rákosu. Zamokřelé louky byly koseny ručně. Zaschlé seno se vynášelo k cestám nebo k silnici a nakládalo se na vozy a dosoušelo. Zamokření bylo způsobeno mnoha prameny, které vyvěraly na povrch a stružkami se dostávaly do blízkého potoka Zlatnice, jehož břehy zpevňovaly statné stromy vrb a olší. ...

...Stálá voda v potoce Zlatnice a velký spád umožnil ve Stupně obživu 4 mlýnů. Mimo toho byli v Stupně i drobní řemeslníci: krejčí, švec, řezník, truhlář, 2 pekaři a 3 hostince zároveň s obchody se smíšeným zbožím. Několik tesařů a zedníků jezdilo po stavbách a v několika domech bylo slyšet klapot domácích tkalců.

V meziválečném období za první republiky organizovali místní Češi místní odbor Severočeské Jednoty, která měla dohled ve škole nad českou třídou. Ale Jednota byla velmi čilá také v divadelním kroužku ochotníků. Každoročně nacvičili a sehráli alespoň jedno di-

Aninka Krátká ze Stupně, která se mj. starala o výzdobu Křížové cesty

vadlo a udržovali zde český živel při sebevědomí.

...Několik mužů ze Stupné, převážně německé národnosti, padlo za německou říši na frontách na Východě. Zbylí Němci byli během let 1945-46 odsunuti a zůstalo jen málo rodin smíšených manželství. Mlýny přestaly mlít, z řemeslníků se zde nikdo neuchytil, jen jeden hostinec s prodejnou zůstal. Nastalo osídlení pohraničí a do Stupné se též přistěhovalo několik rodin a zabraly opuštěné domy."

Na tehdejší dobu neobvyklým způsobem se do Stupné přistěhovala rodina paní Svobodové. Její dědeček s babičkou neodotali inzerátu, nabízejícímu prodej "mlýna v romantické krajině" a stali se majiteli tzv. Jelínkova mlýna dnes čp. 21. Tehdy byly ve Stupné 4 mlýny: U Zlatnice, Jelínkův, Špičánův a Veskův. Mlynáři byli zároveň i pekaři, chléb se pekl 3x do týdne. Mlela se většinou žitná mouka - reformu (stroj na mletí pšeničné mouky) si pořídili rodiče paní Svobodové až roku 1937. Všední život obyvatel obce pod horami však příliš romantický nebyl. Zimy zde byly studené - proto se stavení na zimu zakládala (zateplovala): přidělaly se hrázky, do nich se naskládala sláma a do té se zapichaly úhledně smrkové větvičky. Takto se obložil celý dům, vynechala se jen okna a dveře.

Svatba ve Stupné

V hospodářstvích, kde se chovaly krávy se každý čtvrtek tlouklo máslo. Sbíraná smetana musela mít určitou teplotu, což v zimě bývalo velkým problémem. Správně mělo být máslo stlučeno za 40 minut, na jeho praní má být použito sedmero vody. Máslo se balilo do křenových listů a bylo donášeno na trh do Nové Paky. Vyráběl se zde také tvaroh, proto se Stupné přezdívalo "Tvarohová díra", což bylo u muziky v okolních vsích příčinou častých rvaček.

Nedaleko Stupné, u potoka Zlatnice se nachází kaplička zasvěcená P. Marii. Byla prý postavena na místě dřevěné kapličky, u které se kdysi modlili horníci před sestupem do dolů. Vyprávělo se, že v dole zahynul horník. Žena mu nesla

k obědu kaši. Když se dozvěděla o smrti svého muže, vysypala kaši do potoka se slovy: "Kolík zrní v té kaši, tolik roků tady nesmí zazpívat ptáček." V okolí kapličky vyrostl vysoký les, který je dodnes údajně velmi tichý. V nedaleké studánce pramenila prý léčivá voda - lidé si zde myli oči a omývali ruce a nohy. Nedaleko studánky rostla také zázračná jedle. Když ji dřevaři chtěli porazit, začal kmen krváčet. Každou neděli chodívala ke kapličce procesí.

V roce 1935, týden před Svatodušními svátky, postihla obec Stupnou průtrž mračen a povodeň. Voda odplavila z břehů pařezy, připravené na zimu, ty ucpaly mosty, které byly následně strženy. Voda se hnala velmi rychle - dědeček paní Svobodové vylezl na půdu, protože slyšel hučení a nežli sešel dolů, voda již zaplavila mlýn. Žena ševce Zollmanna myla v tu dobu u potoka čelo postele. Manžel viděl, že se žene voda, stačil jen na ženu zakřičet a ta uskočila v poslední chvíli, jinak by ji voda strhla. Obyvatelé Stupné, kteří byli ten den v Nové Pace na trzích se po návratu domů divili, že mají zaplavené domy. V Pace bylo totiž celý den krásné počasí a svítilo sluníčko.

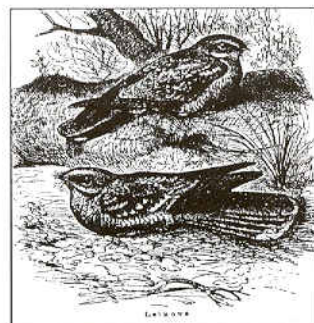
Pro MN upravily Há a Ká

Z Kablíkovy sbírky ptactva

LELEK LESNÍ

Lelek lesního můžeme beze sporu označit za jednoho z nejzajímavějších ptáků České republiky.

Přestože svým zjevem připomíná lelek velkého rorýse, svým zbarvením, jemným peřím a především způsobem života se řadí spíše k sovám. Za soumra-

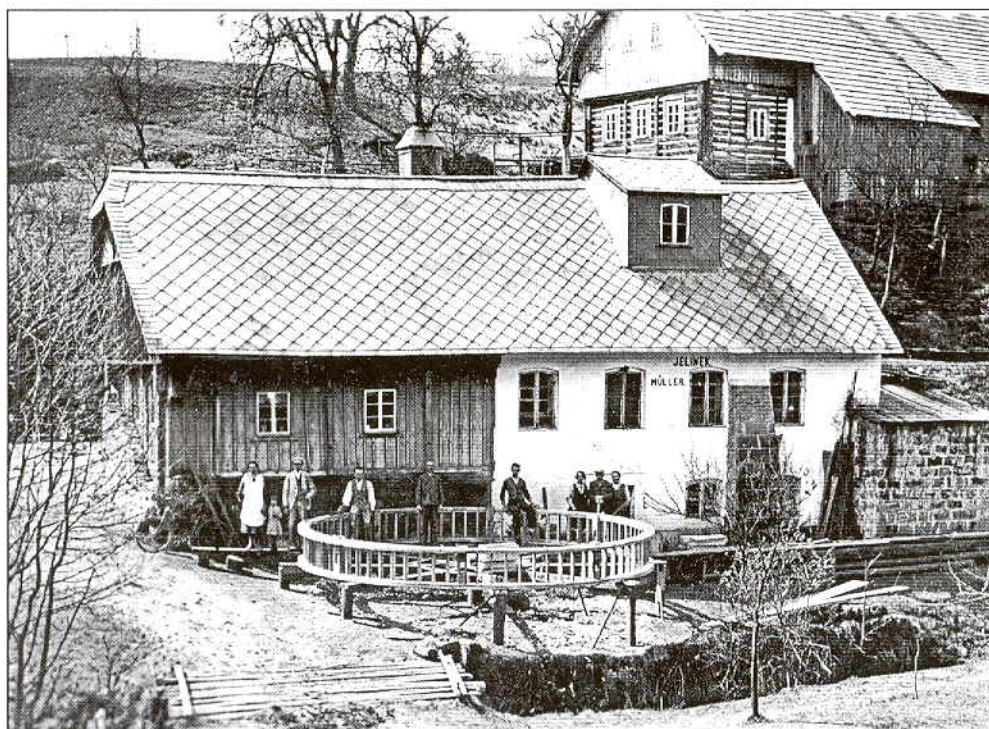
ku loví noční hmyz, zatímco den prospí. Nesedá však jako ostatní ptáci kolmo na větev, ale sedí k ní podélně přitisknut. Vzhledem ke svému zbarvení tak s větví dokonale splyývá. Za chladného počasí dokáží lelci snížit svoji teplotu a upadnout do stavu strnulosti, díky čemuž přežijí chlad i nedostatek potravy.

Lelek si nestaví hnízdo, samice snáší dvě velmi pěkné zbarvená vajíčka přímo na holou lesní půdu. Při sezení se oba rodiče střídají. Mláděta jsou již po třech týdnech schopna letu, dále se o ně stará jen samec a samice zasedá na druhou snůšku. Lelek lesní je tažný druh, odlétá na konci září a vrací se k nám v průběhu května.

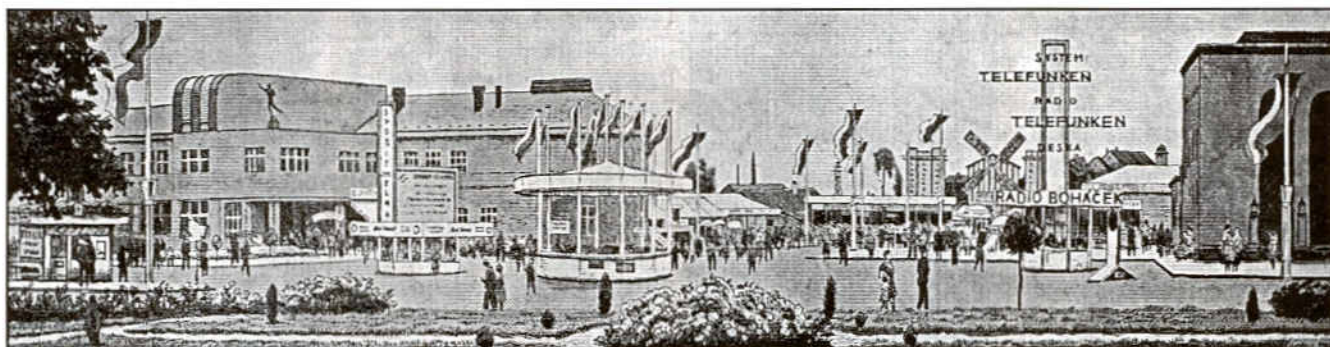
Jak napovídá jeho druhový název, obývá lelek jehličnaté a smíšené lesy. Dříve byl hojným ptákem, M. Rotta popisuje v knize Hořicko z roku 1924 nalezení mrtvého lelka přímo na novopackém náměstí. Dnes patří lelek k vzácnějším druhům ptáků, na Jičínsku je jeho výskyt prokázán pouze v Prachovských skalách. Lelek z Kablíkovy sbírky ptactva byl zastřešen v okolí Konecchlumí.

Za zmínku stojí i lidový název lelka - kozodoj. Takto byl pojmenován pastýři, kteří věřili, že lelek na pastvinách vydovuje kozy.

Mgr. Petra Ziková

Jelínkův mlýn

I. výstavní trh „Českého ráje“ v Jičíně 2.-23. července 1933

Měsíc červenec roku 1933 měl zcela jinou atmosféru než bylo obvyklé. Slavnostní sjezdy a Výstavní trh Českého ráje změnily ráz města "ozdobeného bohatě prapory a lákajícího o všedních dnech na sta návštěvníků a o dnech svátečních na tisíce. Od 1. do 23. 7. prožíval Jičín slavnostní dny, plné radosti a nadšení, jež tvořilo z těchto dnů velký nepřetržitý svátek" (SOKA Jičín, Pamětní kniha 1933 - 34).

Výstavní trh Českého ráje představoval veškeré vymoženosti a novinky v oblasti zemědělské, hospodářské, živnostenské i průmyslové. Dával si za cíl upozornit na atraktivitu Jičínska nejenom z hlediska turistického.

Od 26. června se konaly slavnosti francouzských legionářů. V neděli 2. 7. byly odhaleny na budově městských kasáren dvě pamětní mramorové desky padlých francouzských legionářů. Celou slavnost umocňoval průvod, kterého se účastnili Čestná rota 22. pěšího pluku s hudbou a plukovním praporem, legionáři, spolky a korporace, a který směřoval kolem desáté hodiny dopolední od novoměstského kostela ke kasárnám v Lipách.

Na dny 1. a 2. července byly ohlášeny "Dny národních socialistů" za čestného předsednictví národně socialistických poslanců a senátorů. Většina jejich schůzí a setkání se konala v hotelu Hušek, od kterého vyšel kolem druhé hodiny odpolední manifestační průvod. Za doprovodu hudby došli jeho účastníci až na výstaviště. Tento den se také poprvé brána rozzářila speciálním osvětlením.

5. 7. slavilo Stavební družstvo dělnických a rodinných domků své 25 leté trvání. V odpoledních hodinách se v sále Masarykova divadla konal sjezd stavebních a bytových družstev svolaný Ústřední jednotou pro bytovou reformu.

Uvedenými sjezdy byly v Jičíně zahájeny ty slavnosti, které byly pořádány v souvislosti s Výstavními trhy. "Město je bohatě vyzdobeno prapory, které

zůstávají většinou vyvěšeny po celou dobu výstavy. Hlavní ulice a náměstí jsou plny sjezdových hostů, kteří upřímně oceňují neobyčejně úpravný vzhled města a bohaté vybavení výstavy. Auta a jiná vozidla se ani netrhnou. Město žije vzrušením a šumným životem slavnostního dne" (SOKA Jičín, Pamětní kniha 1933 - 1934).

Dne 6. 7. pořádala v Jičíně svůj manifestační sjezd Československá živnostensko - obchodnická strana. Přípravy se konaly již od poloviny června. Účastníci přijížděli auty, autobusy i vlaky. Na západní straně Masarykova náměstí stálo přes sto vozů ozdobených fialovými vlajkami. Hosté byli uvítáni v sokolovně, kde poté začaly odborové sjezdy. Odpoledne vyšel od novoměstského kostela průvod, jehož účastníci byli ozdobeni fialovými stužkami. Průvod zahajovala řeznická jízda na koních, za ní šli řezníci v krojích, dále poslanci, senátoři a zástupci župního výkonného výboru. V průvodu byla například i skupina libáňských kovářů v krojích. Na Masarykovo náměstí donesl průvod 22 praporů a celé jeho prostranství se zaplnilo účastníky.

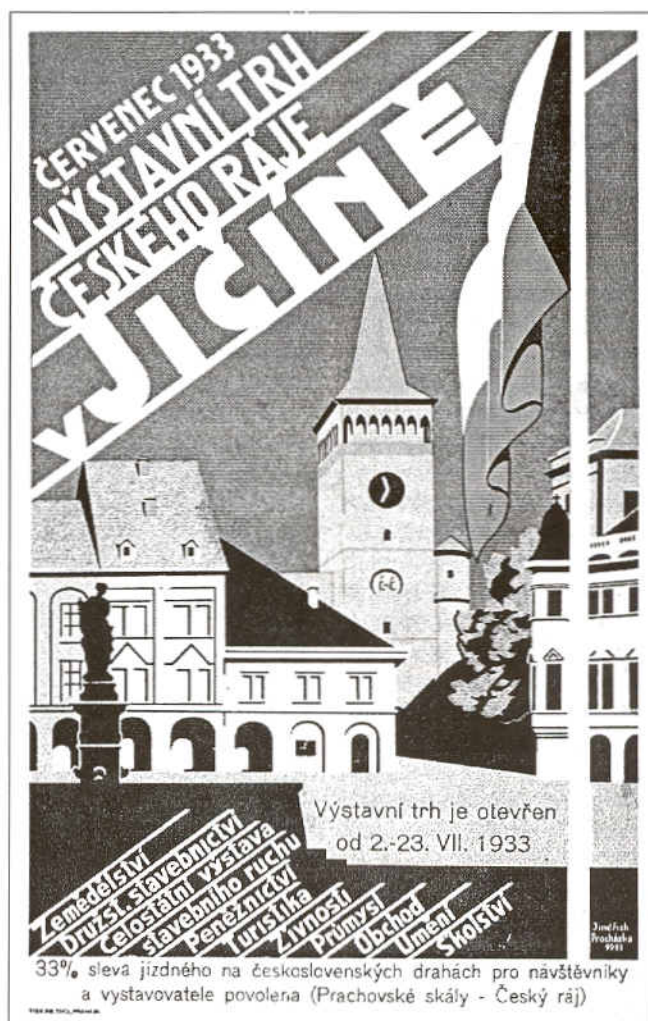
Dopoledne téhož dne pořádal Městský osvětový sbor, Tělocvičná jednota Sokol s Kostnickou jednotou a pokrokovými spolky oslavu Mistra Jana Husa. Průvod směřoval od sv. Václava k Husovu pomníku, kde byly položeny dva věnce a kytice.

O tři dny později zahájila Republikánská strana československého venkova Zemědělský den Výstavního trhu. Vedle

sjezdu živnostenské strany se jednalo o nejmohutnější sjezdový projev ve městě. I tuto akci provázely projevy na náměstí a velmi honosný průvod, který vyšel z Lip. ".....už řazení desetitisícového množství bylo obtížným úkolem. V čele průvodu nesl Slovák státní prapor... ..následovaly oddíly selské jízdy, skvěle vypravené v novosti a čistotě, ukázněně postupující ve

vyrovnaných čtyřstupech s praporečnickými nebo korouhviemi. V čele jich jel náčelník s lesklým palcátem v ruce. (kroj: krátké kabátce šedivě nebo modré, kalhoty též barvy a vysoké boty; košile bílé nebo červené, čapky s hnědým beránkem)" (SOKA Jičín, Pamětní kniha 1933 - 1934).

Kromě průvodu shlédli Jičín i sborové závody selské jízdy.

Dobový plakát k výstavě

Tento den se konal mj. i sjezd Svazu soukromých úředníků, kde se sešli delegáti z celé republiky, a bylo také slavnostně otevřeno nové koupaliště. 14. července proběhla v hotelu "Paříž" schůze učitelstva severovýchodních Čech, o dva dny později proběhl "Manifestační den Národní demokracie", k němuž rovněž patřil průvod, který vedl z Tyršovy ulice na výstaviště. Téhož dne se konal Obvodní manifestační sjezd všech válečných poškozených, tj. invalidů, rodičů a vdov po padlých ve světové válce.

Kromě těchto uvedených akcí byl Jičín svědkem i řady dalších sjezdů a manifestací: sjezd II. včelařské župy (3.7.), turistický sjezd (4. - 6. 7.), sjezd pekařů II. župy (6.7.), zemské jednoty kovářů (6.7.), národně demokratické strany (9.7.), esperantistů severovýchodních Čech (9.7.), úředníků pojišťoven (9.7.), svazu cukrářů (11.7.) a hostinských (11.7.). 14. července byl naopak učitelský den a 16. - 17. 7. proběhl záloženský sjezd, sjezd divadelních spolků a setkání kadeřníků.

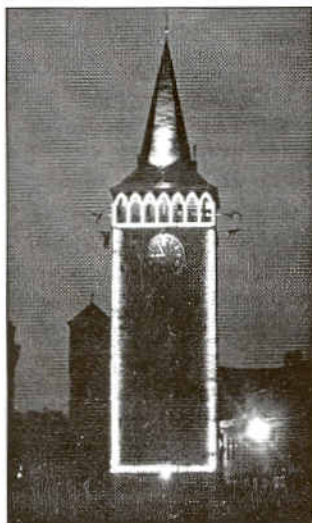
Do programu Výstavního trhu patřila i výstava koní na výstavišti 16. července, jejímž vyvrcholem bylo rozdělování odměn.

V rámci výstavy probíhala také soutěž výstavních hudebních pochodů. První cenu získal "Výstavní pochod" Antonína Meliška, dirigenta hudby 22. pěšího pluku, a druhou cenu "Jičínská výstavní píseňka - Toč se v pravo - toč se v levo..." od dirigenta a učitele hudby Karla Livory.

Poslední den Výstavního trhu proběhl Manifestační den československé sociální demokracie. Ani tentokrát nechyběla schůze a průvod, který vyšel z Nového Města k Masarykovu náměstí.

Centrem veškerého dění byl ale první Výstavní trh Českého ráje.

V popředí stál Spolek Výstavního trhu Českého ráje, jehož stanovy byly schváleny Zemským úřadem v Praze. Zápisné byla jedna koruna a spolek vyzýval, aby se jeho členy stala široká veřejnost. Spolek vznikl počátkem roku 1933, ale snahy o jeho založení

Slavnostní osvětlení brány
Foto: A. Brožek, 1933

se objevovaly již na podzim předchozího roku. Jeho předsedou se stal starosta obce Josef Matějka.

Výstaviště - hlavní vchod

Přípravě trhů byla věnována výrazná pozornost. Na jednáních městské rady byly projednávány důležité otázky týkající se nadcházejících událostí. Na

nosti mj. i úklidem a výzdobou svého nejbližšího okolí.

Městská dráha požádala například správce dráhy, aby byl pozemek před nádražím řádně upraven a špediterský vůz Bohumila Picka, který zde měl své stanoviště, byl na dočasnou dobu přemístěn. Na výstavu bylo zapůjčeno padesát laviček. Po dobu výstavního trhu měli o nedělích a svátcích odpoledne službu tři metaři a podle potřeby konali ve dne policejní službu ponocní.

V dopise ze 14. září 1932 popsal jičínské městské radě a obecnímu zastupitelstvu význam a poslání výstavního trhu Josef Matějka, předseda Výboru výstavního trhu "Českého ráje" takto: "Výstavní trh bude mít odbor zemědělský, živnostensko - obchodně - průmyslo-

vý, turistický a kulturní a má být obrazem současného podnikání severovýchodních Čech se zvláštním zřetelem k uplatnění a proniknutí výrobků našeho lidu. Má dále poskytnout nej-

(SOKA Jičín, Archiv města Jičína, výstavy 1876 - 1938).

Spolek pro pořádání výstavního trhu připravoval veškeré zajištění výstavy již od počátku roku 1933. Jičínské náměstí bylo zabráno jako parkoviště, za automobil se platilo 5 Kč. Město tak získalo z jednoho automobilu 1 korunu a z jednoho kola 40 haléřů. Mazánkův školkařský závod v Soudné věnoval 59 ozdobných hlohů, které byly před začátkem trhů vysázeny v budoucích prostorech výstaviště. Denně od osmi do deseti hodin večer po celou dobu trvání trhu bylo možné v areálu slyšet vojenskou hudbu řízenou Antonínem Meliškem. Dopolední koncerty obstarávala hudba kapelníka Vovsa. Vojenská hudba byla třicetiletá, Vovsova 24 členů. Koncerty se odehrávaly v hudebním pavilonu. Kuratorium Studentského domu v Jičíně propůjčilo svou připravenou noclehárnu pro hromadné výpravy návštěvníků Výstavního trhu.

Přes silnici u jezdu do města byla natažena reklamní plátina. Objednalo se 40 praporů. Bylo přikročeno k opravě silnic probíhajících výstavištěm. Firmy Boháček a Černý střídavě zajišťovaly rozhlasové aparáty. Velkoobchodní firma Mazánek v Soudné předvedly bohaté ukázky keřů a stromů. V zahrádce před školou postavila firma Klobouček skleník pro kaktusy a Oldřich Fučík, zahradník ze Železnice, potěšil bohatou kolekcí jirfín a nízkých růží. Na pozemku pana Kloboučka byl také umístěn zábavní koutek.

Permanentní vstupenka byla prodávána i s odznakem a výstavním katalogem. Tato vstupenka platila i pro návštěvu večerního koncertu. Počet návštěvníků byl kontrolován šesti turnikety ve vstupních branách.

Výstavní trh byl umístěn v prostranství uzavřeném zámeckou zahradou a městskými školami ze severní strany, obchodní školou, divadlem Český ráj a opatrovnou ze strany jižní. Expozice se nalézaly v budovách měšťanských škol, školy obchodní, opatrovny, v domě Václava Novotného na Tamlovce a v nově vybudovaných výstavních pavilonech a stánkách. Hlavní osou výstavy byla

počátku května tak bylo Spolku pro pořádání výstavního trhu bezúročně vyplaceno 20.000 Kč jako záloha na náklady spojené s výstavbou výstaviště. Obyvatelé Jičína se chystali na slav-

širší veřejnosti příležitost k přehledce vyspělosti hospodářského a průmyslového života severovýchodních Čech. Podnik ten jest nepolitický a sleduje jenom účele národohospodářské"

Vystavený větrný mlýn z čokolády značky Lidka. Vyrobit cukrář Vašek Jor z Jičína.

Foto: A. Podlipný, 1933

ulice Podzámecká upravená na hlavní promenádu. Ji protínala osa příčná od ulice Smiřických

k novému mostu přes Cidlinu u obchodní školy. Rovnoběžně s hlavní osou byly postaveny výstavní pavilony a stánky za budovami obchodní školy a divadla Českého ráje.

Výstaviště bylo bohatě vyzdobeno bílými stožáry s prapory, květinovou výzdobou a v noci osvětlením. Večerní osvětlení doplňovala Valdická brána, kde byly působivě umístěny řetězy žárovek na obou hodinových stranách. Na křižovatce obou hlavních os stál hudební pavilon. Doplněk hlavní výstavy bylo dále předvedení nábytku v nově otevřené Tržnici nábytku na Husově třídě, výstava učňovských prací a školní výstava v budově učitelského ústavu. Dvě velké restaurace se na výstavišti staraly o občerstvení: podél zámecké zahrady stála kumburská a v zahradě opatrovny popovická restaurace.

Večer v neděli 23. července byl Výstavní trh slavnostně ukončen. Navštívilo ho rekordní počet kolem 80. 000 návštěvníků. Druhý Výstavní trh v Jičíně se konal o čtyři roky později, roku 1937.

Hana Fajstauerová

Publicista Antonín Štrauch

Antonín Štrauch se narodil 13. března 1831 v Jičíně jako první ze čtyř dětí Anny Pelcové a Ignáce Štraucha, který byl panským mušketýrem a od roku 1848 sluhou při berním úřadě v Jičíně. Po dvouletém pobytu na škole ve Slatinách byl Antonín Štrauch dán do tzv. hlavní školy v Jičíně. Protože zde jevil neobyčejné nadání, vstoupil na podzim roku 1844 na jičínské gymnázium.

Doba jeho studií byla obdobím silného vlasteneckého citění a vzrůstajícího národního sebevědomí. Dotvářela se skupina národní inteligence, byla posilována slovanská vzájemnost a vyzdvihovala se slavná česká historie. Tyto události měly samozřejmě vliv i na dospívajícího Štraucha, který se pod vlivem svých profesorů na gymnáziu čile účastnil vlasteneckého ruchu. S láskou k vlasti se v něm začala probouzet i láska ke slovanským jazykům a literární nadání. Tyto vlohy určily také směr Štrauchovy životní kariéry - stal se básníkem, překladatelem a novinářem.

Literární činnost

Počátky jeho literárního působení spadají do dob studií na gymnáziu. Psal nejprve německy, ale od roku 1848, který na něj mocně zapůsobil, jen česky. První české básně uveřejnil roku 1848 ve studentských časopisech. Spolupracoval také na vydávání časopisů "Zora" a "Ohlas", které dávaly studentům prostor pro jejich literární pokusy. Přispíval též do "Jičínského věstníku" a do "Jičínského Obzoru", který vycházel

tříkrát měsíčně u Františka Kastránka. Po dokončení gymnázia se dal Štrauch v roce 1852 zapsat ke studiu na filosofické fakultě v Praze, a to překvapivě na obor matematika - fyzika. Štrauch byl ale spíše romantický snilek než typ vědce přírodních věd a tak není divu, že školu začal brzy zanedbávat a studia nakonec ani nedokončil.

Těžká finanční situace ho donutila obstarávat si příjem kondicemi. Tato činnost ho však neuspokojovala a mimo to mu překážela v jeho literární práci, takže zanechal studia i soukromého vyučování a začal se věnovat literatuře a novinářské činnosti. Roku 1855 dostal Štrauch na přimluvu svého přítele Josefa Koláře místo v "Pražských novinách." Psal zde fejetony, referáty o divadle, zprávy ze slovanského světa a mohl zde také otiskovat své drobné překlady z ruštiny, polštiny, němčiny a francouzštiny.

Literárně byly pro Štraucha nejzdařilejší roky 1854 a 1855. Když roku 1855 vyšel sborník "Lada Nióla", přispěl dvěma básněmi - Při rozchodu a Měj se blaze! Téhož roku vytiskl v "Lumíru" dvě novelky - Skály zůstanou skalami, příběh o malíři a neuskutečněné lásce kupcovy deerky a Sokolové, milostný příběh dvou soků, kterým zemřela milovaná dívka. Rok nato napsal povídku Pustý dům, kterou vyvrcholila Štrauchova literární umělecká tvorba. Je to téměř typická skladba tehdejší doby: setkáváme se zde s beznadějnou a nakonec ukojenou láskou, v kouzelné přírodě se střídá pohoda s prudkou bouří, Štrauch zde poodhaluje také způsob života měšťanských vrstev - výlety do přírody, národní zpěvy, zdůraznění občanské mravnosti, platnost daného slova či správný křesťanský život.

Nejrozsáhlejší část Štrauchovy tvorby tvoří ale překlady. Z ruštiny přeložil např. první část Lermontova románu Hrdina naší doby, Turgeněvovu povídku Asja a veselohry Venkovanka a Přilisi chytře, z polštiny drama Kněžna z Ostrogu od J. Szujského či řadu povídek J. Dobrzenského. Překládal i divadel-

Refrain. Valse lento.

III. Hle umívá se tábor a Čechovka křvá jak rušno je pod Zámkem a Cidlinka zpívá. Hej! Tož se v pravo-tož se v levo tož se veselé-sjí! Na výstavě náš svár se nevede.

3. a 4. Jičínské staré no Bráns svony dnes přemutně zní mou milou a jiným už vesou na gno tu zapomeli. Svoute si svony jak ohoste z toho si ule nedělám, vždyť já si panonku jinou v Jičíně sna vyhledám.

5. Hrajte nám muziky stále hrajte nám v kněžský čas kdo už byl jednou necht přijde, po druhé opět k nám ses.

6. Až skončí výstava naše dovrší údiv se Váš, my Vám pek ses poradíme shlednout nofeku naší pláš.

Jičínská výstavní písnička s názvem "Tož se v pravo - tož se v levo...". Hudba i slova Karel Livora, op. 59. Originál uložen v SOKA Jičín.

ní hry, z nichž některé byly provedeny v novoměstském nebo Prozatímním divadle.

60. a 70. léta již nebyla pro Štraucha tak příznivá jako léta předchozí. Přinesla mu vážnou oční chorobu, žalářování, ale i práci v Humoristických listech. Do jejich redakce vstupuje roku 1863 a v březnu téhož roku se stává také odpovědným redaktorem. Jeho příspěvky se vyznačovaly břitkostí a nelze se divit, že mu za tehdejšího režimu přinesly žalářování. Ač redakci vedl pouze devět měsíců, byl za tu dobu třikrát obžalován a vysloužil si téměř třináctiměsíční žalář.

Návrat do Jičína

V šedesátých letech působil Štrauch také krátce v redakci "Národních listů". Stále více ho ale zdolávala oční a duševní choroba a tak se vzdává místa a Prahu opouští nadobro. Vrací se natrvalo do Jičína s nadějí, že zde nabude svého dřívějšího zdraví. Pokud mu nemoc dovozovala, účastnil se jičínského veřejného života. Stýkal se hlavně se Sokoly a navštěvoval "Občanskou besedu", k jejímuž založení napsal r. 1862 vzletnou báseň. V listopadu r. 1866 mu bylo usnesením valné hromady uděleno čestné občanství jičínského Sokola. Dva měsíce nato, 20. 1. 1877, A. Štrauch umírá po krátké pětidenní nemoci.

Jičínská jednota sokolská mu vypravila čestný pohřeb. Jeho hrob byl v r. 1888 opatřen na jejich náklady prostým jehlancovým pomníkem se sokolským znakem a nápisem: *Antonín Štrauch, spisovatel a český žurnalista, nar. 13. III. 1831, zemř. 20. I. 1877.*

Přes všechny své snahy a úsilí se Štrauchovi nikdy nepodařilo významněji se zapsat do dějin české literatury. Osudem se mu staly novinové články, překlady a drobnější skladby, které, kdyby byly vydány, zaplnily by sotva jeden sešit. Chtěl být překladatelem, ale nebylo mu dopřáno ani pořídit celý překlad Lermontova románu Hrdina naší doby. Jeho hlavní literární význam tak spočívá v satíře, byl slibným talentem, který by se možná v lepších poměrech šířeji rozvinul.

Mgr. Alexandra Voráčková

Panocha - rázovitá postava města Jičína

Když ve své mysli probírám řady jičínských občanů a hledám mezi nimi rázovité figurky a postavičky, hodné zmínky novinářského pera, nenalézám jich mnoho. Jedna se mi však vybavuje stále a vyniká nad jiné - Aleš Panocha.

Zvláštní bylo již jeho letní oblečení. Širák, připomínající značně skautský klobouk, krátké kožené kalhoty "s mostem padacím", jaké jsme do té doby byli zvyklí vidat jenom u Tyroláků. Další dvě věci pro něho byly rovněž charakteristické: fajfka a mohutný, poněkud kudrnatý plnovous. Myslím, že byl tak trochu předlohou spisovatele Václava Čtvrtkovi pro známou postavu Rumcajse, který proslavil Jičín mnohem víc, než řady některých místních rodáků.

Panocha byl ctitelem orientálních kultur včetně náboženství a rád na toto téma vedl dlouhé rozhovory. Za dob našich studií jsme se často srovnávali kolem Panochy a byli jeho pozornými posluchači. Mnozí to brali jako studentskou recesi, někteří doopravdy. Všichni však, i když někteří je naoko, se tvářili smrtelně vážně, kdykoli začal povídat. To bylo nutné pro další pokračování výkladu. Běda, kdyby se někdo zasmál, i když některá z jeho tvrzení a vývodů úsměv na rty přímo přivolovala. To se pak ihned po pronesení několika rozčilených vět uchýloval do bezpečí jičínské brány, kde bydlel, myslím, že jako jediný z celé řady správců, kteří se zde vystřídali. Nesnášel jakýkoli posměch či nedůvěru, i když některé jeho teorie a tvrzení byly velice pochybné. Tvrdil například, že on sám je sedmé vtělení Buddho.

Za našeho mládí se o něm tradovalo několik příhod. Před druhou světovou válkou měl v Jičíně údajně slušně prosperující cukrářství. Jeho největším kulturním počinem bylo asi vytvoření reklamního sloganu, propagujícího jeho výrobky: "*Prima certle cha, cha, cha, dělá Aleš Panocha*". Dále se vyprávělo, že prodal zmíněnou cukrárnu, koupil si bílého koně, na kterém odjel na Pražský hrad se žádo-

sti, či spíše výzvou, aby mu tehdejší prezident republiky T. G. Masaryk předal vládu. Jindy zase rozšířil po městě plakáty s oznámením, že přejde po hladině jičínský rybník Kníže. Řekl si prý tenkrát: "*Když Ježíš přešel vody suchou nohou, proč ne já?*" Když se desítky či snad

vé citelně nesli. Ale neváhal si pořídit bílého jezdeckého koně, na kterém se projížděl lipovou alejí a to vždy za velké pozornosti občanů.

Je všeobecně známé jeho veřejné vyhlášení přechodu rybníka Kníže po jeho hladině suchou nohou, které za velikého

Aleš Panocha strážce, průvodce a správce jičínské brány

stovky diváků shromáždily na hrázi, osobně vybral vstupné. Pak sestoupil po schůdkách na kraji hráze a udělal první krok. Druhý už ne. Po tom prvním pochopitelně "zahučel" do vody a jen díky pohotovosti shromážděných diváků se tenkrát neutopil.

Vladimír Fejfar

Otec mé manželky fotograf Jan Podlípny žil v Jičíně od roku 1924 a měl tak možnost sledovat Panochovo počínání dosti dlouho. Toto jsou jeho vzpomínky: Nutno kriticky přiznat, že Panocha nebyl tím nejlepším živnostníkem a už teprve ne vzorným živitelem své rodiny. Pro své aktivity vizionářské, léčitelské a jehovistické zanedbával své cukrářské řemeslo, až je posléze opustil, přijal práci na věži a zanedbával rodinu finančně, což její členo-

zájmu zvědavců skončilo samozřejmě Panochovým okamžitým potopením, vytažením a následným oživováním po prvním kroku po rybníku.

Byl známým a neodbytným stěžovatelem - na cokoliv a kdykoliv. Psal stížnosti rakouskému císaři do Vídně, oběma prvorepublikovým prezidentům, v období protektorátu jakousi stížností adresoval dokonce Adolfu Hitlerovi, za což byl gestapem vyslýchán, ale jako neškodný podivín byl ponechán mimo zájem Němců.

Panocha se věnoval léčitelství, měl na nemoci a jejich léčení osobitý názor, který při setkání s lidmi prosazoval. Věřil, že je nadán nadpřirozenou magickou silou, kterou každého vyléčí. Však o této jeho léčitelské síle byla v regionálním tisku otištěna báseň, kterou otec Podlípny rád recitoval:

*Kdo má kašel nebo rýmu,
Ať s tím nejde ke Kočimu.
Uzdraví ho cha - cha - cha
Cukrář Aleš Panocha.*

*Kočí ten jen rukou mává,
Na nemocné je pak vkládá,
Panocha - toť žádný flanc
Ten léčí i na dištane.*

(Kočí byl jiný jičínský léčitel a tedy oborový rival Panochy).

Někdy po roce 1945 se stal Aleš Panocha pověřeným a pohnocným na Valdické bráně (před ním tyto funkce vykonával pan Bruk) a k náplni jeho práce patřilo mimo jiné natahování věžních hodin, vyvěšování červeného praporu určujícího směr případného požáru, průvodcovské služby a noční bdění nad Jičínem. Návštěvníky brány udivoval svéráznými prvky průvodcovského výkladu a omračoval přecházením po zábradlí ochozu věže, samozřejmě bez drození.

Z jeho prűpovědek: "Z věže je krásný a daleký rozhled do okolí, za hezkého počasí jsou vidět i Tatry... Podívejte se, z náměstí právě jedna odjíždí. Slavnou lipovou alejí se dostanete do Valdic. Cesta tam trvá 15 minut, zpátky 15 roků."

Možná, že právě pro tento výrok byl své "vysoké" funkce zbaven a dožíval dole ve městě.

Ze života odcházel v jičínské nemocnici, ač vážně nemocen odmítal transfúze (přesvědčení jehovisty mu to nedovolovalo), moji manželku lékařku při léčebných odběrech odbýval - "jste jako upír, chcete jenom moji krev."

I já mám dosud v živé paměti vousatého muže s holými koleny a se špičatým jakoby loupežnickým kloboukem, v ústech s věčnou dýmkou s dlouhou troubelí, ale hlavně - oblečeného do kožených kalhot s tak zvaným padacím mostem, které jsme my děti na něm tolik obdivovaly. Sedával na lavičce v parku, ale nejčastěji před vchodem do jičínské věžové brány. Tam s námi hovořil a rádoby odborně odpovídal na naše zvědavé, mnohdy hloupé otázky.

Protože byl vyučeným cukrářem (jeho cukrárna se nacházela v dolní části náměstí), uměl z cukrářského těsta modelovat

různé drobné věci, což si přinesl do svého nového povolání.

V zimě, když coby správce věže vyhrnul z jejího okolí sněh, vymodeloval ze vzniklé závěje nějaký zajímavý objekt, který kolemjdoucí obdivovali. Já si vzpomínám na velikého Iva.

Tradiční siesta u Valdické brány

Aleš Panocha byl osobou, jejíž věhlas přerostl i naše město. Někdy v polovině 60. let jsem vyslechl v rozhlasu besedu s hercem Janem Werichem, kdy byl pan Werich dotazován na to, kde si vzal vzor pro vytvoření věžníka Olivy ve filmu Vojtěcha Jasného "Až přijde kocour". A pan Werich řekl: "Jeďte do Jičína, tam na věži dělá ponocnýho jeden fousatý člověk, který má zajímavý názor na život a okolní dění, dívá se z věžky na město a jeho lidičky a má k nim vlastní prűpovědky. To byl můj typ, snad i vzor."

A moje poslední vzpomínka na Aleše Panochu - před lety po pohřebním obřadu v nymburském krematoriu jsem se procházel přilehlým hřbitovem a náhodně objevil jeho hrob. Na náhrobní desce, v obyčejné zavařovací okurkové sklenici byla od slunce pokroucená fotografie Panochy sedícího před jičínskou bránou, kterou on (a sebe) tolik proslavil. Nevím, zda je sklenice na hrobě dodnes, třeba ji někdo rozbil a vítr odvál fotografii i vzpomínky.

Odešla známá postava našeho města, vpravdě legenda, na níž se ještě mnozí Jičínáci dobře pamatují - Aleš Panocha, který měl rád svůj Jičín, o kterém prű tvrdil (bez záruky):

"Prvním městem v republice je dnes Jičín, ba i více!"

Ing. Ivan Matějka

Pozdravy z Jičína a okolí

Počátkem srpna letošního roku byla na Jičínské bráně slavnostně pokřtěna půvabná knížka s názvem Jičín a okolí na dobových pohlednicích. Kvalitní tisk, zdařilé reprodukce historických pohlednic i adekvátní vazba i papír jsou přínosem nakladatelství Gentiana, které knihu vydalo. Ostatní je pak dílem autora publikace - jičínského rodáka Ing. Karla Čermáka. Jeho sbírka historických pohlednic je velmi rozsáhlá, kromě města Jičína zahrnuje i celé území bývalého jičínského okresu. Bohatství zmíněné sbírky však nespočívá pouze v kvantitě materiálu, ale především v její uspořádanosti a prezentaci. V knize (stejně jako na stránkách regionálního tisku) představuje autor Jičín a Prachovské skály na počátku minulého století - realie trochu nostalgické, především však vždy něčím zajímavé, dokumentující historii a vývoj našeho města. Představíme-li si při

prohlížení knihy dnešní podobu zobrazeného místa, budeme znovu obdivovat zřetelný rukopis úprav architekta Č. Musila a zamýšlet se nad mnohými pozdějšími projekty. Snadnější orientaci pomohou i výstižné i když mnohdy až stručné texty umístěné velice šťastně přímo u jednotlivých snímků (přeložené též do němčiny) a přiložená mapka, na které jsou vyznačeny úhly fotografických záběrů.

Starší generaci snad připomene některý snímek milou vzpomínku nebo zážitek z mládí, pro mladší bude možná počátkem pozitivního vztahu k městu, ve kterém žije.

Há

Jak časově určovat pohlednice a staré fotografie

(ke krásné publikaci Ing. Karla Čermáka)

Krásná knížka "Jičín a okolí na dobových pohlednicích" ze sbírky pana Karla Čermáka je knížkou sličnou a také svým slovním doprovodem velmi kvalitní. Střízlivé výstižné slovo autora dokazuje, že z něho sbírání jičínských pohlednic učinilo i velmi dobrého znalce jičínské historie a postupného rozvoje města.

Datování leckteré pohlednice, tedy situace na ní zachycené, by bylo možno upřesnit. Však ani bohatý fond fotografií v muzejní sbírce není přesně a bezpečně datován. Jak na to?

Ukažme si to u pohlednice č. 24 Čermákovy publikace, která zachycuje pomník M. Jana Husa. Pohlednice pochází bezpečně z doby před rokem 1906, protože za pomníkem ještě nestojí budova Občanské záložny, později polikliniky. Dolů doprava do dnešní Jungmannovy ulice už jde chodník ze žulových kostek 16 x 16, který vedl po levé straně této ulice, kudy se tehdy chodívalo na nádraží, a byl vybudován v roce 1882. Na

severní straně už slouží chodník z žulových ploten 50 x 50 se žulovým obrubníkem, který byl zbudován od rohového domu, dnes Volfových, až po dnešní Tyršovu ulici v roce 1884.

Zato vozovka Husovy třídy není ještě vydlážděna čedičem, jak je pěkně vidět na předchozí pohlednici č. 23. Protože se Husovka začala čedičem dláždít v pozdním podzimu 1901, svědčí to pro časnější datování záběru na pohlednici. Dvoupatrový dům čp. 272 v zadu vlevo vystavěli Čihulovi podle Mencla na východním rohu budoucí Tyršovy ulice už v r. 1900. Protože Mencl se řídí zápisem domu do "katastru nemovitostí", mohl třeba stát už o rok dříve. Ale novinářská kritika jičínského okrašlovacího spolku, že dal nevhodně na jaře 1899 pokácet vzrostlé stromy za Husovým pomníkem a nahradil je nízkými keři, nedovoluje fotografii zařadit před léto 1899. Můžeme tedy tento pohled do Husovy třídy bezpečně časově určit: 2. polovina 1899 nebo spíše rok 1900.

Kterí jsou klíčoví ukazatelé pro časové určování fotografií Husovy třídy v 19. a na počátku 20. století?

1) Husův pomník tu stojí od roku 1872, rámován vzadu zelení, od r. 1906 bez zeleně kolem sebe.

2) Severní chodník z žulových desek 50 x 50, s žulovými obrubníky a vjezdy do těch domů, které měly průjezdy, z žulových kostek 16 x 16, uceleně sahající od rohového domu dnes Volfů po Tyršovu ulici, je z r. 1884.

3) Učitel'ský ústav byl postaven 1885/6.

4) První dům čp. 183 za učitel'ským ústavem postaven A. Holečkem 1889 (dnes součást 2. ZŠ) a následující dům za ním r. 1894.

5) Dům Palackého pochází z let 1894/6, budova stála už na konci roku 1894, pak se zařizoval vnitřek.

6) Honysův dvoupatrový dům čp. 218, dnes s drogerií, byl vystavěn r. 1897.

7) Rohový dvoupatrový dům čp. 272 proti učitel'skému ústavu byl postaven 1899/1900.

8) Vozovka Husovy třídy se začala dláždit čedičem teprve v listopadu 1900.

Pohlednice č. 24 z knihy Ing. Karla Čermáka

9) Občanská záložna, poliklinika stojí od 1906.

10) Hotel Praha byl postaven v letech 1909 - 1910.

11) Přístavba sokolovny s tělocvičnou vzadu a hostincem vpředu (dnes kanceláře KD) je z r. 1911. Přitom zbořen malý přízemní domek vystupující do ulice. Druhý takový patrový vystupující dům hned za poliklinikou čp. 79 (na němž na Čermákově pohlednici č. 25 je reklamní nápis stavitele Holečka, B. Marečka a Benj. Patočky) byl zbořen až r. 1930 (na jeho místě postavena funkcionalismem ovlivněná Tržnice nábytku, dnes ve vlastnictví optika pana Horny).

Pokusme se ještě naznačit klí-

čové ukazatele pro datování pohledů na Žižkovské náměstí:

1) Kašna pro Valdické předměstí byla zřízena roku 1876, socha Sv. Trojice vedle ní stála patrně již dříve. V roce 1920/21 byla přenesena mezi kostel sv. Jakuba a zámek, kašna byla zrušena.

2) O vydláždění tohoto prostoru nevíme nic přesného, jen v r. 1882 byl vydlážděn průjezd Bránou a chodník z žulových kostek 16 x 16 od ní k hotelu Hamburk (protože je na jižní straně, nebývá na fotografiích vidět, neboť je ve stínu).

3) Hotel Hamburk, od listopadu 1918 do r. 1940 Paříž, tu stojí od poloviny 50. let 19. století. R. 1883 bylo před průčelí

přistavěno bezpečnostní železné schodiště, pro datování důležité, a odstraněno na jaře 1917. (Tato skutečnost nutí datovat pohlednici č. 20 Čermákovy knihy před rok 1917.) Patrně od 60. let byl vlevo nad přízemím budovy (dnes Trefa) nápis Leseverin - do prosince 1897, na pravé straně symetricky Občanská beseda (nejvýše do 1910-12). Na místě Leseverin se v roce 1917 objevil nápis Agrární banka. Křídlo Hamburku do Šafaříkovy ulice, kde od 1877 stála nová pošta s novorenesanční fasádou, bylo přistavěno r. 1892.

4) Protější hotel Beránek byl původně jednopatrový. 1885/6 zbořen a na jeho místě byl trutnovským sládkem Trocksteinem vystavěn nový honosný dvoupatrový hotel. Roku 1927 se mění na Okresní záložnu hospodářskou a brzy získá novou moderní fasádu místo původní novorenesanční s naznačením bosáže v přízemí.

V příštím čísle se pokusíme vypočítat jednotlivé znaky důležité pro datování pohlednic z doby před 1. světovou válkou na Velkém náměstí, Malém rynečku a jinde.

Vladimír Úlehla

Ohlédnutí za výstavami roku 2001

Výstavní chodba muzea

Vernisáž výstavy **Z babiččina prádelníku** pomohly oživit gymnazistky v původních modelech. Výstava prádla, jeho vůní, barev a vzpomínek, zašitých stehy vyšivaček do jemných batistů i hrubých lněných tkanin proběhla v době od 1. 12. do 6. 1.

Jičín nám přiblížil v obrazech a kresbách Karel Stránský (jičinský rodák) v době od 13. 1. do 4. 2.

Letecká prospekce na Jičínsku od r. 1998 do r. 2000 byla výstavou nových archeologických poznatků na území okresu Jičín zachycených z ptačí perspektivy. Proběhla od 9. 2. do 18. 3.

Svátky jara - Velikonoc - jsme přivítali výstavou **Svátek Velikonoc aneb Devocionálie a liturgické předměty** ze sbírek etnografického oddělení muzea. Výstavu provázela akce na nádvoří zámku, kde byly za spolu-

Z babiččina prádelníku

Letecká prospekce na Jičínsku

Svátek Velikonoc aneb Devocionálie

Dům plný lásky aneb klausura - vstup zakázán.

práce ZUŠ připravovány Morany a poté s průvodem vyneseny za město a hozeny do řeky.

Dům plný lásky aneb klausura - vstup zakázán - soubor z díla fotografky Radmily Šepsové, pořízený v klášteře Boromejek, dokumentující každodenní život jeptišek byl vystaven 28. 4. - 3. 6.

Divadelní společnost **JULIE** připravila na letní období (13. 7. - 16. 9.) expozici z loutek a scénických prvků loutkových her za několik posledních let. Svoje hry předvedli také během festivalu Jičín - město pohádky.

Další výstavy se nekonalý z důvodu uzavření muzea pro rekonstrukci stropů v zámku.

Na počátku léta - na sv. Jana - byla ve spolupráci s Měst. úřadem připravena Svatojánská noc. Tentokrát celý program proběhl ve valdštejské ložnici: divadlo, koncert, setkání. Jen počasí tentokrát nepřálo magické noci.

Významným počinem se stala konference Valdštejnovo město Jičín, minulost, budoucnost, která se konala 10. a 11. 10. 2001 za účasti předních odborníků z oborů historie, sociologie, architektury, historie umění a dalších. Referáty jednotlivých účastníků shrnuly dosavadní poznatky a nabídly možná řešení a cesty do budoucna.

Galerie

Ve spolupráci s Národním muzeem v Praze byla připravena expozice **Vánoce v říši loutek**.

Realizace Suchardových loutek, návrhy Šalounovy i Alšovy shlédli již návštěvníci mnoha významných měst světa a nyní poprvé mimo Prahu byl i v Jičíně až do 7. 1. vystaven velký soubor loutek, spolkových i domácích loutkových divadel českých loutkářů.

Co lidi trápilo a jak si pomáhali od pravěku přes středověk až do současných dob, bylo námětem výstavy **Člověk proti nemocem** aneb Hippokrates by se divil. Národní výstava vznikla ve spolupráci s Antropologickým oddělem Národního muzea, Anatomickým ústavem lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Zdrav. muzeem lék. knihovny v Praze a dalšími a v Jičíně proběhla od 23. 1. do 4. 3.

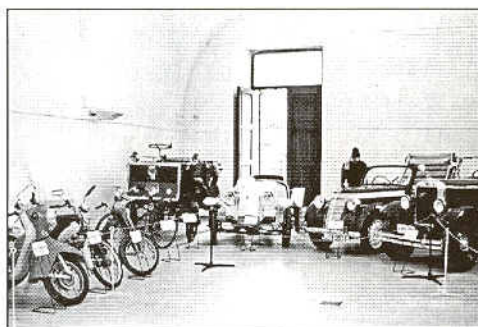
Vrchlabí a okolní krajina v dílech regionálních autorů Jana

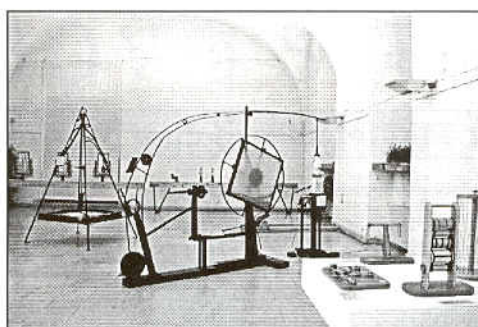
Velikonoce v muzeu

Vánoce v říši loutek

Veteráni auto-moto

Hrátky s fyzikou - SCHOLA LUDUS

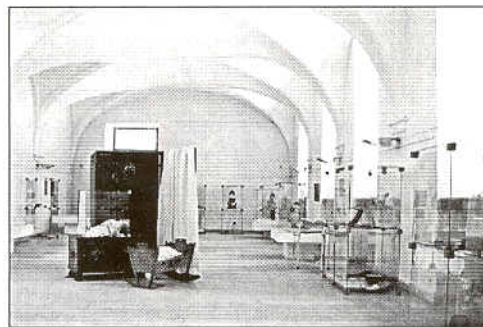
Šmída a Jaroslava Prokeše se stala námětem výstavy **Krajinářů z Vrchlabska** v době od 9. 3. do 1. 4.

Velmi navštěvovanou výstavou se, podobně jako před pěti lety, stala expozice historických automobilů a motocyklů **Veteráni auto - moto** (5. 4. - 8. 5.).

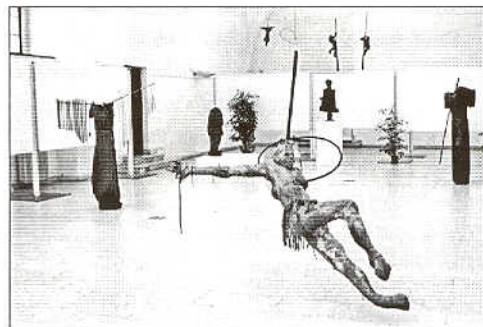
Souhrnná výstava životního díla melancholického malíře české krajiny **Jana Trampoty** představila díla klasika české výtvarné scény. Ze sbírek východočeských muzeí a galerií výstavu, která trvala od 12. 5. do 24. 6., připravil Dr. Jiří Zemánek.

Divadelní společnost Julie

Člověk proti nemocem

Jerzy Kedziora

Vernisáž výstavy Evy Hnykové

V období 29. 6. - 29. 7. vystavil **Jerzy Kedziora**, přední polský sochař a řezbář, plastiky balancující mezi nebem a zemí.

Od 3. 8. do 30. 9. - proběhla výstava **Hrátky s fyzikou - SCHOLA LUDUS** - vědecká hračka.

Spojení hry, vědy a umění a technologie hravou formou s fyzikálními principy. Návštěvníci mohli rozhybat stroje, díky nimž si mohli uvědomit překvapivé podoby fyzikálních zákonů. Výstava byla zapůjčena od Matematicko - fyzikální fakulty UK z Bratislavy a měla obrovský ohlas.

4. 10. - 28. 10. měla výstavu obrazů **Eva Hnyková**, krajinářka Vrchlabska a Podkrkonoší. Snové vize přírodních nálad, hra světla v oblacích, to jsou nejzákladnější náměty tvorby této regionální výtvarnice.

15. 11. - 5. 1. Toto období bude patřit **Josefu Wagnerovi** - výstavě věnované osobitému sochaři k jeho 100. výročí narození. Plastiky jednoho ze zakladatelů moderního sochařství, zapůjčené z mnoha českých galerií v podobném souboru nebyly vystaveny řadu let.

Věra Šejnová

Obojživelníci a plazi (herpetofauna) jsou poněkud opomíjenou skupinou živočichů, se kterou se nesetkáváme tak často jako například s ptáky nebo savci. Jsou to studenokrevní živočichové, proto se v našich klimatických podmínkách uchylují v chladné části roku k zimnímu spánku (hibernaci).

Existující ochrana herpetofauny potažmo přírody je v ČR právně podchytna Zákonem 114/92 Sb. o ochraně přírody a krajiny a vyhláškou 395/92 Sb. (seznam chráněných druhů). "Natura 2000" je povinnost členských zemí EU vyhlásit soustavu zvláště chráněných území evropského významu podle kritérií obsa-

Do Evropské unie s obojživelníky a plazy

žených ve dvou závazných dokumentech - v tzv. směrnici o ptácích (79/409/EHS) a směrnici o stanovištích (92/43/EHS). V oblasti herpetofauny jsou pro území ČR vytypovány tyto druhy: čolek dravý (*Triturus cristatus*), čolek dunajský (*Triturus dobrogicus*), čolek karpatský (*Triturus montandoni*), čolek velký (*Triturus cristatus*), kuňka obecná (*Bombina orientalis*) a kuňka žlutobříchá (*Bombina orientalis*). Pro ně, a stovky dalších živočišných a rostlinných druhů, musí být vyhlášena reprezentativní zvláště chráněná území, zajišťující přežívání jejich populací

v dlouhodobém časovém horizontu.

Česká herpetologická společnost (ČHS) sdružuje profesionální i amatérské pracovníky oboru herpetologie. Cílem její činnosti je výzkum a ochrana obojživelníků a plazů. Data sledování výskytu herpetofauny budou zpracována a výsledky uloženy v OMaG Jičín, zveřejněny v tisku a poskytnuty Referátu životního prostředí Okresního úřadu v Jičíně. Spolupráce mezi OMaG a ČHS skončila jen v této oblasti. ČHS bude pořádat ve dnech 26. - 28. dubna 2002 konferenci na Prachově a právě OMaG je jednou z institucí, které

se podílejí na jejím pořádání. Sedmnáctá konference ČHS se bude konat v Turistickém centru Český ráj a v jejím rámci tradičně zazní odborný přednáškový program a uskuteční se exkurze na lokality obojživelníků a plazů. Tuto akci dále podpořila Správa Chráněné krajinné oblasti Český ráj a sponzorem je Turistické centrum Český ráj.

Martin Šandera

Kontakt:

Martin Šandera, Loštáková 409,
506 01 Jičín, tel.: 524809 nebo
524626, mobil: 0605/ 536 850,
e-mail: m.sandera@post.cz.
Mgr. Petra Zíková, Okresní muzeum
a galerie Jičín, tel.: 532204

Obsah

Turčín, O.: Dějiny obcí Vidochova a Stupná	1 - 7
Ulrychová, E.: Archeologické nálezy ve Vidochově a ve Stupně	8
Linková, D.: Památky Vidochova a Stupně	8 - 12
Nyklová, L.: Kostel Andělů Strážných ve Vidochově Kostel sv. Máří Magdaleny ve Stupně	8 - 9 10 - 11
Linková, D.: Lidová architektura Vidochova a Stupně	12 - 14
Bařina, M.: Pověst o zázračné sošce Panny Marie	14
Zíková, P.: Příroda Vidochova-Stupná	15
Jak se žilo ve Stupně	15 - 16
Zíková, P.: Kabičková sbírka ptactva	16
Fajstauerová, H.: Červenec 1933 v Jičíně	17 - 19
Voráčková, A.: Publicista A. Štrauch	19 - 20
Fejfar, V.: Matějka, I.: Panocha	20 - 21
Úlehla, V.: Jak časově určovat pohlednice a staré fotografie	21 - 22
Šejnová, V.: Ohlédnutí za výstavami v roce 2001	22 - 23

Milí čtenáři,

sbírkový muzeum a galerie v Jičíně se rozrůstají každoročně asi o 200 kusů sbírkových předmětů. Jen malá část může být z důvodů ekonomických nakoupena, v daleko větší míře jsme odkázáni na dary našich příznivců. Věci pocházejí z vyklizených půd, z likvidovaných bytů, z nálezu i z přesvědčení majitele, že ten určitý předmět má vypovídající hodnotu pro příští generace. Hodnoty darů jsou různé. Pro sbírkový fond však jednoznačně velké - dokumentují minulost. Ale! Je jich stále málo. Budete-li tedy někdy přistě uklízet a vážit, zda tu kterou věc hodíte do popelnice, či nikoli, zamyslete se, zda by fotografie po babičce, šperk či její rukavice, dědova fajka či něco úplně jiného nemohlo skončit v muzeu. Za každé oznámení budeme velmi vděční, protože jak jsme se již zmínili - finance chybějí. Pakliže byste měli chuť podpořit nás i formou peněžní (třeba vydáváním Muzejních novin), máte cestu do muzea otevřenou. V příštím roce pro Vás chystáme novou podobu vlastivědné expozice a několik již osvědčených akcí. Prý se Vám vždy líbily - možná přibude i něco navíc.

Přejeme Vám šťastný rok 2002, hodně zdraví, spokojenosti a splněných přání

Vaši muzejníci

Vydání tohoto čísla podpořili:

J. HORNA - OČNÍ OPTIK optometrista

■ ZHOTOVOVÁNÍ, OPRAVY A ZKOUŠENÍ BRÝLÍ
NA JAPONSKÉM PŘÍSTROJI AUTOREFRAKTOMETRU
■ VELKÝ VÝBĚR POLARIZAČNÍCH SLUNEČNÍCH BRÝLÍ
■ VELKÝ VÝBĚR OBRUB U PŘÍZPUSOBIVACÍCH STOLŮ
■ KONTAKTNÍ ČOČKY
otevřeno PO - PÁ 8 - 12 13 - 17 hod. SO 8 - 11. hod.

BROKER COMPANY s.r.o. zprostředkovatelská a obchodní činnost

Pojištění a likvidace škod

Pod lipami 893 - 506 01 Jičín
tel.: 0433/533844 - 0603/545905

p. SVOBODA

železářství - elektro - hutní -
voda - top - domácí potřeby

Horka u St. Paky, tel.: 0432/595 130

KNIHKUPECTVÍ * U PAŠKŮ *

Valdštejnovo nám. 61, 506 01 Jičín

zajišťuje prodej beletrie, naučné
a dětské literatury, časopisů, audio, video
a CD-ROM nosičů, reprodukcí obrazů,
grafik, uměleckých děl a pohlednic

Tel.: 0433/532267

KOBIT s.r.o.

stroje pro údržbu a opravy silnic

Agentura

SPORTCENTRUM

cestovní kancelář - směnárna - překlady a tlumočení

Ing. Milan SOCHOR

506 01 JIČÍN

Valdštejnovo nám. 2
tel./fax: 0433/531977